

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 20

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

13. DECEMBRA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Príspevok bol prednesený dňa 23. novembra 2006 na medzinárodnej vedeckej konferencii usporiadanej Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave a Medzinárodným vyšehradským fondom v spolupráci s Právnickou fakultou Masarykovskej univerzity v Brne, Právnickou fakultou Západočeskej univerzity v Plzni a Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego v dňoch 23. a 24. 11. 2006 v Pazmaneu Trnavskej univerzity na tému *Vzťahy a interakcia vnútroštátneho práva a medzinárodného práva z hľadiska krajín Vyšehradskej štvorky po ich vstupe do Európskej únie*.

Budem veľmi kritický. Ale je to len o niekoľko myšlienok doplnená esencia toho, čo som už uviedol študentom na prvých prednáškach v tomto semestri, keď som sa po mnohých rokoch zamerania takmer výlučne iba na oblasť práva duševného vlastníctva začal systematickejšie zaoberať všeobecným súkromným právom – občianskym právom.

Pred 17-timi rokmi, v takýto deň, boli už dejinné udalosti v plnom prúde. Po protestnom pochode a zhromaždení študentov i niektorých pedagógov v Bratislave 16. novembra 1989, ktoré možno pokladať už za ozvenu brutálne potlačenej sviečkovej manifestácie kresťanov na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave 25. marca 1988, sa v nasledujúci deň v Prahe začal zásadný zvrát vo vývoji českej a slovenskej spoločnosti; – spoločnosti, ktorá bola po roku 1948 mocensky donútená riadiť sa importovanou materialistickou doktrínou; vrátane na nej založenej teórii štátu a práva, pod vplyvom ktorej sa potom utváral život dvoch generácií ľudí. Ešte ráno 17. novembra 1989 sa mnohí občania Československa domnievali, že stabilita režimu, založeného na vedúcej úlohe komunistickej strany, je neotrasiteľná. A to aj napriek tomu, že v susedných štátoch to už od pádu berlínskeho múru 9. novembra 1989 vrelo. Avšak už o niekoľko dní si občania Československa, dovtedy nevidanou „revolučnou metódou“ nežného štrngania kľúčmi na námestiach, vynútili zrušenie čl. 4 vtedajšej Ústavy Československej socialistickej republiky,

Boh trpí zlých, lež iba do času

AD MAIOREM DEI GRATIAM

v ktorom bola zakotvená vedúca úloha komunistickej strany, a základy režimu, na nej budovaného 40 rokov, sa v tom okamihu rozšypali; tých 40 rokov však nemožno celkom nazvať „rokmi na púšti“, lebo počas nich tu – zasadené vo svojej rodnej zemi – žili dve generácie ľudí a vytvárali hodnoty. Začalo sa obdobie, ktoré nazývame transformáciou. A po 17-tich rokoch môžeme iba konštatovať, že slovenská spoločnosť, slovenské univerzum, stále nie je v dobrom stave, v ktorého dosiahnutie v dohľadnom čase vtedy verili občania štrngajúci kľúčmi.

JÁN ŠVIDROŇ

Ale v dobrom stave ani nemôže byť, pretože slovenská spoločnosť ani po 17-tich rokoch nenašla sama seba. Po 40-tich rokoch diskontinuity a ďalších 17-tich rokoch transformácie Slovensko si stále neuvedomuje svoju jednotiacu ideu.

Dokumentujem to na svojom odbore občianske právo, ktoré je základom všetkého súkromného života občanov. Ako jeho podstatné historické medzníky uvediem roky 1948, 1964 a 1989, ktoré sú priamo späté s prijatím troch základných zákonov občianskeho práva: Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb., Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb., a tzv. veľkej novely Občianskeho zákonníka – zákona č. 509/1991 Zb. Uvediem krátke citáty z dôvodovej správy ku každému z nich: „...treba od základov rozbiť buržoáznú koncepciu občianskeho práva.“ K Občianskemu zákonníku z roku 1964: „Ústava Československej socialistickej republiky je medzníkom, ktorým sa skončila jedna historická

etapa – prechodné obdobie od kapitalizmu k socializmu. Socializmus sa v našej krajine stal skutkom. ...Prvoradou úlohou nového Občianskeho zákonníka je vyjadriť našu socialistickú skutočnosť.“ K tzv. veľkej novele z roku 1991 o trochu viac, pretože tá vypovedá o stave nášho platného Občianskeho zákonníka, ako bol zásadne zmenený bezprostredne v nadväznosti na november 1989: „Platný Občiansky zákonník z roku 1964 je produktom svojej doby a dôsledkom direktívneho riadenia nášho hospodárstva.“

„Sféra pôsobnosti súkromného podnikania a súkromného vlastníctva bola v čase prijatia Občianskeho zákonníka z roku 1964 veľmi úzka, a preto dostali aj vzájomné vzťahy medzi občanmi v Občianskom zákonníku celkovo podradný charakter.“

„Novelizácia umožňuje zohľadniť aj určité špecifiká prechodného obdobia [Slovensko sa priam permanentne nachádza v „prechodnom období“, raz v tom, raz v onom] od direktívneho spôsobu riadenia k zavedeniu všetkých podmienok voľného trhu.“

„Jej výhodou je aj to, že poskytuje možnosť experimentovania, pretože ide len o dočasnú úpravu (má platiť do vypracovania definitívneho Občianskeho zákonníka).“

„Nový Občiansky zákonník nemožno vytvoriť zo dňa na deň. Jeho obsah treba dôkladne premyslieť a pripraviť, aby ho nebolo treba zase o niekoľko mesiacov alebo rokov meniť. Na to potrebujeme aj ustálené ekonomické pomery a definitívne koncepcie jednotlivých inštitútov.“

(Pokračovanie na 4. a 5. strane)

Je to až mrzuté, že sa opäť musím navzáť do verejnoprávných médií, najmä do Slovenskej televízie, o súkromných printových či elektronických médiách nehovoriac. Ale čo robiť, oči si vylúpnuť nemôžem, ani uši zaliať voskom. Kedykoľvek sledujem niektorý zo spravodajských programov, ktorých úlohou je prispievať k objektívnemu hodnoteniu (nie ich apriórne hodnotiť, či akýmkoľvek spôsobom určovať) verejných vecí, teda o konaní vlády, ale i opozície, nemôžem sa zbaviť presvedčeniu, že v obsahu spravodajstva pretrváva uhol pohľadu, aký STV prezentovala osem rokov za vlády Mikuláša Dzurindu. I dnes, rovnako ako pred parlamentnými voľbami, zamlčiava argumenty odborníkov a štedro dopraje priestor hŕstke dobrodruhov, kto-

Verejno právne

TEODOR KRIŽKA

rí politiku tzv. pravice, v skutočnosti však odnožiam zahraničných politických centrál, povyšujú takmer na oltár. A to už nehovorím o neustálom, zámerne nevyváženom komentovaní väčších či menších káuz či kauzičiek, resp. neustálym nastoľovaním pseudoprotblémov.

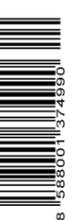
Iba slepé oko a hluché ucho nevidí a nepočuje, ako sa úplnou „náhodou“ ocitajú v ústach politických komentátorov argumenty SDKÚ-DS, KDH a SMK, resp. argumenty smerujúce k politickej objednávke dokázať, že prvá sociálne orientovaná vláda po sedemástich rokoch je tým najväčším zlom, aké si slovenský občan mohol želať.

Uvediem príklad z posledných dní, možno nie ten najvypuklejší, no azda charakteristický – nomináciu Alexandra Rezeša ml. do dozornej rady Transpetrolu.

Nemôžem posúdiť, aký odborník je A. R., preto jeho nomináciu nebudem ani spochybňovať, ani podporovať.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Ako informovali svetové spravodajské agentúry, 1. októbra t. r. v skorých ranných hodinách Izrael skončil stáhovanie svojich jednotiek z Libanonu. Dozor nad krehkým mierom v tejto krajine vykonávajú na základe uznesenia OSN ozbrojené sily niektorých členských štátov Európskej únie. Joschka Fischer, bývalý vicekanclár a minister zahraničných vecí NSR, sa nad uvedeným faktom a dôsledkami, ktoré z neho vyplývajú, zamýšľal v článku s názvom *Európa prekročila rubikon*. Článok publikoval španielsky denník *El País* a pretože pravdepodobne obsahuje „tému“ budúcej zahraničnej politiky EÚ, úvodom niekoľko viet o jeho autorovi.

Joschka Fischer (58 r.) bývalý ľavicový extrémista – niektorí tvrdia, že „terrorista“, pretože sa ako študent v 60. rokoch minulého storočia zapojil do radikálneho študentského hnutia, ktoré sa neštítalo používať v pouličných šarvatkách s políciou násilie – to napokon dotiahlo vo verejnom živote a politike veľmi ďaleko. Postupne sa „prerodil“ na bojovníka za zdravé životné prostredie a predsedu strany zelených v Nemecku, ktorý si cíti a rešpektuje zákon. To mu napokon umožnilo, aby sa jeho strana nielen natrvalo etablovala na politickej scéne NSR, ale aby sa v r. 1998 stala koalíčným partnerom SPD a on vicekanclárom a ministrom zahraničných vecí NSR. V tejto funkcii vydržal až do jesene minulého roka. Po prehratých voľbách zasadal ako poslanec do lavíc Bundestagu. Práca poslanca sa mu asi nevidela dosť dynamická, a tak už v lete t. r. sa poslanskeho mandátu vzdal a odišiel „definitívne“ z aktívnej politiky. To Joschka tvrdil pri svojom odchode z Bundestagu. Lenže u celoživotného politika slovo definitívne treba vnímať inak ako u bežného smrteľníka. Som hlboko presvedčený, že v tomto prípade ide skôr o akési taktické stiahnutie (ktovie či z vlastnej vôle) žiadanej tovaru z „trhu marnosti“, aby sa zvýšila jeho cena, a tak aj pravdepodobnosť jeho úspešnej kandidatúry v pomerne blízkej budúcnosti, napríklad, na post predsedu Európskej komisie. Zrejme preto si išiel „zvyšovať kvalifikáciu“ do USA, kde vraj pôsobí ako profesor na univerzite v Princetone.

Pôsobenie Joschku Fischera vo funkcii vicekanclára a ministra zahraničných vecí hodnotia Nemci vcelku pozitívne. Zasadzoval sa spoločne s Francúzskom za mierové riešenie „irackého problému“, o čom svedčí o. i. skutočnosť, že napr. na oficiálnej návšteve SR v marci r. 2003 kritizoval postoj Slovenska a ďalších nových členov EÚ, ktorí vyjadrili podporu intervencii USA do Iraku. Veľmi podporoval liberálnu prístahovaleckú politiku NSR (najmä z bývalých socialistických krajín) a iné liberálne „hodnoty“. Článok, ktorý prinášame, publikoval celkom isto nie iba z dlhšej chvíle. Možno ide skutočne o náčrt politiky EÚ pre bližšiu i vzdialenejšiu budúcnosť tak, ako si ju predstavujú Nemci, no možné sú aj iné súvislosti. V každom prípade jeho „tému“ nie sú iba slová vypustené len tak do vetra. Dilema nášho starého kontinentu, ako Európu radi nazývajú tí, ktorí sa vo svetovom meradle cítia byť „hoch“, i jej údajne strategické záujmy sú v ňom celkom jasne pomenované a ak sa ich podarí splniť, budeme žiť konečne v „skutočnej (či podľa J. F. reálnej) Európe“. Nám, ostatným Európanom, tento významný európsky politik svojim článkom zvestuje najmä to, že nielen USA, ale aj Európa má svoje strategické záujmy, ktoré musí kvôli našej vlastnej bezpečnosti presadiť „všetkými prostriedkami“. Kto vie, či rovnako ako Joschka Fischer zmýšľala väčšina Európanov, nepopierateľným faktom však je, že účasťou vojsk EÚ na misii v Libanone Európa skutočne prekročila, tak ako píše, vojnový rubikon. A teraz už jeho článok.

JOZEF HLUŠEK

Vydvíhaná Európska politika voči susedom bola až do týchto chvíľ čímsi kurióznym. V Európskej únii sa o nej síce veľa hovorí, no doposiaľ v tejto oblasti je iba málo praktických výsledkov. Vykresľovala sa ako alternatíva k čoraz väčšiemu počtu rokovaniu EÚ o prijatí nových členov s tými, ktorí sa cítia byť vo veci zainteresova-

ni, napr. štátmi južného Kaukazu. Vojna v Libanone a jej dôsledky však spôsobili náhlu a zásadnú zmenu v pokojnom vývoji takejto politiky. Konflikt pripomenul EÚ, že má „strategické záujmy“ – predovšetkým záujmy o vlastnú bezpečnosť – a že, ak sa rozhodne ich ignorovať, zaplatí za to vysokú cenu. Okrem toho, delba úloh medzi USA a Európou už nefunguje spôsobom, akým fungovala kedysi. Neodolala behu času. Súčasná vojna v Iraku spôsobuje eróziu vojenskej sily USA a vyústila v krízu legitimity ich konania rovnako vo sfére etickej ako aj politickej v celom islamskom svete.

Európska únia na základe rozhodnutia svojich členských štátov vyslala niekoľko

Európa prekročila rubikon

tisíc vojakov do Libanonu, aby zabezpečili zastavenie palby nariadené rezolúciou OSN č. 1701. Prijala tak doposiaľ najvýznamnejšie rozhodnutie v rámci svojej politiky voči susedom. Otázkou je, či na základe tohto aktu sa Európska únia môže prejavovať ako stabilizujúca politická sila v najnebezpečnejšej zóne konfliktu z hľadiska geopolitickej vzdialenosti. Blízky Východ je totiž po balkánskych vojnách z deväťdesiatych rokov, v súčasnosti najnebezpečnejší pre bezpečnosť EÚ a súčasne jej najdôležitejší susedný región. Prečo? Pretože najvýznamnejšie hrozby pre európsku bezpečnosť na počiatku XXI. storočia pochádzajú práve z tohto regiónu. Hrozby, ktoré sa koncentrujú na Blízkom Východe, sú rôzneho charakteru: ide o regionálne konflikty, totalitné náboženské ideológie, terorizmus, programy nukleárneho vyzbrojovania, brzda modernizácie, nestabilné režimy a hegemonistické ambície.

Ak si človek položí otázku, aké záujmy by mohla mať Európska únia a jej členské štáty v tomto konfliktom rozorvanom regióne, odpoveďou je, že v hre sú nepochybne európske záujmy energetické i ekonomické a rovnako tak aj životné záujmy členov a spojencov Európy (špeciálne Izraela). Prvé v poradí sú však záujmy európske. Usporiadanie, do akého sa Blízky Východ bude, vyvíjať stanoví vo všeobecnosti veľkosť rizík, vrátane možných hrozieb pre európsku bezpečnosť. Ak by sa v tejto oblasti dosiahlo uvoľnenie alebo dokonca vyriešenie konfliktov, dôsledky pre európsku bezpečnosť budú mimoriadne pozitívne.

V súčasnosti situáciu na Blízkom Východe determinujú tri hlavné konflikty: arabsko-izraelský konflikt, konflikt v Iraku a konflikt s Iránom. Kombinácia nukleárneho iránskeho programu (a hegemonistické ambície tejto krajiny) spolu so situáciou v Iraku a s Hizballahom v Libanone vedú k „novému Blízkeému Východu“, čo by veľmi pravdepodobne vyvolalo stret veľkého rozmeru, do ktorého bude cítiť potrebu zapojiť sa oveľa

viac krajín, ako iba priami aktéri, a preto tento konflikt nebude môcť byť chápaný ako iba regionálny. Vojna v Libanone ukázala veľmi jasne, ako ďaleko už pokročil tento nebezpečný proces.

Misia v Libanone predstavuje pre silu OSN a osobitne pre Európu vysoké riziko. Vojna nevyústila do definitívneho rozhodnutia. Hizballah ani Sýria, nehovoriac už o Iráne, nemajú ani najmenší záujem na tom, aby sa misia OSN úspešne zavŕšila. Rezolúcia BR OSN skutočne uvádza, že – okrem separácie bojujúcich oddielov – sa bude rešpektovať vnútorná i medzinárodná zvrchovanosť zvolenej libanonskej vlády, avšak bez toho, aby špecifikovala, ako sa toto má dosiahnuť, ak berieme do úvahy, že Hizballah vyšiel z konfliktu politicky aj vojensky posilnený a je silnejší ako libanonské ozbrojené sily.

Akýkoľvek čiastkový pokus síl OSN odzbrojiť Hizballah by mal za následok vojnu s Hizballahom (a nadväzajúc aj s Sýriou a Iránom), teda čosi, čo by silu OSN nezvládli. No na druhej strane, ak by sme sa v Libanone zmierili iba s úlohou pozorovateľa, OSN i EÚ by úplne stratili svoj kredit. Okrem toho je pravdepodobné, že v nasledujúcich mesiacoch sa vojská OSN ocitnú častejšie uprostred naďalej bojujúcich skupín, medzi frontovými líniami. Misia, aby uskutočnila svoje skutočne vysilujúce poslanie stabilizovať krajinu, musí balansovať na veľmi tenkom, nebezpečnom lane. Jej poslanie bude neúspešné, ak sa neodstráni stále nebezpečenstvo a vysoké vojnové riziko v oblasti. Pravda, keď sa pozrieme na situáciu, aká je – niet inej alternatívy.

Majúc na zreteli nebezpečenstvo, ktorému musia čeliť jej vojenské oddiely, Európa sa bude cítiť oprávnená využiť svoje pôsobenie v Libanone a všetkými prostriedkami, ktorými sa tvoria strategické zmeny v politickom prostredí, bude chcieť presadiť svoju dominanciu nad celým Blízkeým Východom. Z vlastného rozhodnutia misiou v Libanone Európska únia prekročila vojnový rubikon. Teraz musí potvrdiť svoju zvyšujúcu sa váhu na Blízkom Východe politickou iniciatívou, ktorá musí obsiahnuť tri kľúčové oblasti: riešenie prijateľné pre Sýriu, oživenie rozhovorov medzi Izraelčanmi a Palestínčanmi a dohodu s USA o politickej stratégii pre celý región Blízkeého Východu (dohodu, ktorá by zamedzila pre ňu najväčšiemu nebezpečenstvu, konfliktu s Iránom). Tento dohovor s USA bude kritickým bodom pre budúcnosť transatlantických vzťahov.

Európa a jej vojenské oddiely v Libanone riskujú veľa. Treba sa však na to pozerat' cez prizmu životných záujmov Európy. Vojna a chaos na Blízkom Východe, alebo jednoducho morálne, či politické vákuum by poškodili Európsku úniu a znemožnili bezpečnosť všetkým jej členským štátom. Preto bude musieť Európa ďalej konať napriek tomu, že to rozhodnutie bude evidentne ťažké. Kľúčovou otázkou v blízkej budúcnosti bude, či EÚ má skutočne vojenskú i politickú schopnosť, vytrvalosť a spoločnú vôľu hrať svoju rolu v súzvuku so svojimi základnými záujmami na Blízkom Východe. To sa iba uvidí. V každom prípade, už dnes možno povedať jedno, vitajte v realite. (Joschka Fischer)

Kresba: Andrej Mišanek

Verejnoprávne

Zarazilo ma však, že nik z novinárov nenapadol ES-HZDS, ktorá dotyčného presadila proti vôli predsedu vlády, ale naopak, celú „kauzu“ zamerala na podkopanie koalíčných vzťahov medzi Ficom a Mečiarom.

Chápem sofistickovanú psychologickú prácu opozície, ktorá hľadá všemožné spôsoby, ako priblížiť návrat k moci, o ktorú po ôsmich rokoch bачovania zákonite prišla. Nechápem však prácu verejnoprávnych médií, ktorých úlohou je túto politickú hru zavčas rozpoznať a divákovi či poslucháčovi ponúknuť objektívny, obojstranne vierochodný a najmä nezávislý komentár.

I vrabce na streche si ševrikajú, že vláda visí na šnúrke od Mečiarových gátí, aj keď ťažko predpokladať, nakoľko pevné sú pozície šéfa ES-HZDS u väčšiny vlastného poslanskej klubu. Predpokladám, že mnoho charakternejších poslancov za túto stranu, ktorí sa cítia zodpovední viac voči voličom ako voči svojmu rozmarnému predsedovi, by sotva podporilo akúkoľvek samovražednú avantúru Vladimíra Mečiara s pravícou. Netreba na to ani veľa intelektu, aby sa z takéhoto prípadného konania, čo ako by bolo ospravedlňované zahraničnopolitickými záujmami štátu, dala vyvodit' úplná zrada na voličovi. Volič ES-HZDS, Smeru-SD i SNS totiž týmto stranám odovzdal svoj hlas s dôverou, že vytvorí stabilnú koalíciu a budú aspoň zmieriť, ak už nie priam napraviať dopady liberálnej ekonomickej reformy. Nedal teda hlas nikomu, ani ES-HZDS, aby sa k ľudu, ktorý si berie na zástavu, obrátila chrbtom.

Vladimír Mečiar, ktorému „záračne“ kurizuje nielen Dzurinda, ale i médiá, ktoré podivne zabudli na výroky o jeho „krvavých paprčičkách“, vo svojej chlapčenskej samoľúbosti môže túto koketériu pochopiť ak nie ako víťazstvo, tak určite ako priblíženie sa k vlastnej domácej a najmä zahraničnej rehabilitácii. Ja však v tejto novej taktike opozície vidím iba iný spôsob, ako

Mečiara dostať v ringu do rohu. Kým pred rokmi tak urobili likvidáciou akéhokoľvek imidžu predsedu ES-HZDS, tentoraz tak konajú úplne opačne – ponukou na akceptáciu, pravda, za podmienok, aké zaplatí kto iný, ak nie chudobný Slovák.

Vrátim sa však na začiatok, k médiám. Doposiaľ odzrkadľujú takmer výlučne partikulárne záujmy skupín a skupiniek, nie záujmy krajiny a štátu, tobôž jeho majoritného, štátotvorného národa. Nemám pritom na mysli potrebu väčšieho mediálneho úspechu vulgárneho nacionalizmu, ale potrebu ukotviť v televízii a rozhlase schopnosť dokázať, že my Slováci sme nielen starobylý kultúrny národ, ale že sme spôsobilí politicky, ekonomicky i kultúrne kooperovať s inými národmi bez toho, aby sme považovali túto spoluprácu za ohrozenie vlastnej existencie. Zatiaľ k tomu nedošlo, aj keď malé náznaky v STV (napr. hitparáda ľudových piesní a tancov Kapura z produkcie košického televízneho štúdia) už môžeme pozorovať. Kde sú však napr. stovky slovenských spisovateľov, ktorí na rozdiel od hŕstky postfederálne ukomplexovaných bavičov vedia viac o svojom národe a rodnej krajine? Kde sú básnici a spisovatelia, ktorí za svoju lásku k Slovensku materiálne trpia, kým pohrobkovia čechoslovakizmu si z peňazí daňových poplatníkov každodenne mastia vrecká? Alebo z iného súdka. Prečo nevidíme napr. prenosy divadelných predstavení z Nitry, Martina, Banskej Bystrice, Prešova či Košíc? Alebo má na Slovensku herecký talent iba Fialová, Studenková či Kramár?

Dost' na tom, dôkazom skutočnej demokracie na Slovensku bude až okamih, keď sa kritériom objektivitvity médií nestane spokojnosť ľavice či pravice, ale dostatok životného priestoru pre každý kultúrny názor, ako zabezpečiť ochranu a rozvoj autentického, slobodného života. Lebo Slovák okrem tohto kúska náhernej zeme medzi Tatrami a Dunajom nemá inú vlasť.

TEODOR KRÍŽKA

UPOZORŇUJEME
vážených čitateľov a priaznivcov nášho časopisu,
že KULTÚRA 1/2007
vyjde s dátumom 10. januára 2007

Sebaúcta národa

Je zaujímavé sledovať vývoj obnovených demokracií v stredoeurópskych štátoch po páde berlínskeho múra, najmä v čase volieb. Už viac ráz nás výsledky volieb prekvapili. Niektoré vládnuce zoskupenia disponujú veľkými finančnými prostriedkami na propagandu a ovplyvňovanie voliča, majú dokonca podporu masmédií a neraz i podporu Veľkých strýčkov v zahraničí a ...napriek tomu neuspeli. Volič sa nakoniec rozhodne po svojom!

Je to tým, že voličská základňa (keď už nechceme použiť slovo národ, ktoré nemali radi ani komunisti, a rovnako ani súčasní liberálni demokrati) nepredstavuje jednoduchú množinu osôb, ale že voličstvo, spoločnosť, národ tvorí ako celok spoločenský organizmus, ktorý má špecifické myslenie, charakteristiku. Národ možno oduševniť, zaujať, usmerniť i nahnevať a rozhorčiť, zradiť i oklamať, ale tento systém fungujúci na istom druhu homeostázy nakoniec všetko prekona a funguje ďalej.

Poistným ventilom systému je sebaúcta. Príkladov je stále dosť v každej dobe a najmä dnes - od balkánskych národov až po našich susedov z každej strany, nás nevynímajúc...

Fungovanie tohto mechanizmu môže narušiť iba morálny rozklad spoločnosti. To vedel už Lenin a jemu sa pripisuje známy výrok, ktorý totalitné systémy využívali v praxi: „Vezmite národu morálku

a padne vám do rúk ako zhnitá hruška.“

Preto je také dôležité úsilie o mravnú obrodu spoločnosti, lebo len tá najspohľadivejšie likviduje zločin i korupciu v každom štáte. A naopak, mravným rozkladom, predovšetkým vládnucich zložiek, štátnikov a zvolených reprezentantov ľudu v zastupiteľských zboroch, sa popúšťajú stavidlá zločinu a korupcie v celej spoločnosti: oslabuje sa pocit sebaúcty národa, rozlíšenia dobra a zla a na scénu nastupuje násilie, ktoré nakoniec neumožní aj tak zbohatlíkom v pokoji do smrti užívať svoje bohatstvo a moc...

Všetky revolúcie a násilné zvraty vo vývoji spoločnosti sú založené na tomto princípe. Keď vraj Márii Antoinette, francúzskej kráľovnej, povedali vo Vesailes, že národ sa v Paríži búri, nemá chlieb, odkázala chudobe: „Nech jedia koláče!“ Stálo ju to hlavu a Francúzsko aj napriek všetkým Napoleonovým víťazstvám začalo upadať.

Treba nám stále mať na pamäti túto skutočnosť a chrániť si verejnoprávne médiá pred presilou úpadku, myšlienkového prázdnoty, násilia a špiny, ktorú do nich vnáša soubiznis a pornografický priemysel, aspoň tak, ako to robia naši západní susedia v Českej republike a najnovšie aj severní susedia v Poľsku. Aby sme nestratili v honbe za peniazmi to najcennejšie, čo nenosíme v peňaženkách, ale v srdciach: sebaúctu!

ERNEST POZORNÝ

Doposiaľ známe medzinárodné styky stredovekého Slovenska s Talianskom sa dokázateľne datujú nielen od čias kniežata/kráľa Rastica (Rastislava), ktorý sa okolo roku 860 obrátil na pápeža Mikuláša I. so žiadosťou o vyslanie učiteľov, ktorí by jeho ľudu zvestovali evanjelium v ich vlastnom jazyku, ale určite aj od čias Pribinu, ako to dokumentuje Cividalský evanjeliár. To mohlo teda byť o celé polstoročie skôr. Po dôkladnom preskúmaní nedávnych archeologických nálezov sa pravdepodobne tento termín *a quo* presunie ešte do skorších čias. Pritom však nesmieme zabúdať, že obyvatelia dnešného Slovenska mali styky s Rímskou ríšou už približne v počiatkoch nášho kresťanského letopočtu. Rímske légie zariadili a neskôr aj opevňovali *limes Romanus* – severnú hranicu ríše, ktorú tvoril náš Dunaj. A pretože nemáme presne zistené, kedy sa na slovenské územie začali sťahovať prvé slovanské kmene, z ktorých sa historickým vývojom vytvoril slovenský národ, mali by sme dôkladnejšie študovať aj vzťahy aj medzi Slovenskom a Rímskou ríšou. Ide totiž vždy o územie našej najmenej tisícpäťstoročnej vlasti.

Preto prvá vláda Slovenskej republiky Vladimíra Mečiara prijala návrh niekoľkých zahraničných slovenských historikov na zriadenie Slovenského historického ústavu v Ríme – ako to majú takmer všetky kultúrne národy Európy – a následne aj vláda Jána Čarnogurského 24. júna 1991 schválila zloženie Pracovnej skupiny 16 expertov pre prípravu Slovenského historického ústavu v Ríme, ktorej vedenie mi bolo zverené. Táto pracovná skupina intenzívne pracovala v Bratislave, v Ríme a vo Vatikáne, takže už 29. novembra 1991 vláda SR slávnostne otvorila činnosť tohto ústavu. Jeho dočasným sídlom bol Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorého riaditeľ mons. ThDr. Dominik Hrušovský veľmi ústretovo poskytol potrebné dôstojné priestory a zariadenia. Na otvorení sa zúčastnil aj vtedajší veľvyslanec Českej a Slovenskej federatívnej republiky, ktorý otvoreno vyhlásil, že federálna vláda berie na vedomie zriadenie tohto ústavu, ale neposkytne mu žiadnu podporu. V Prahe dobre chápali význam takéhoto slovenského inštitútu v Ríme.

V rámci tejto činnosti zaumienil som si urobiť prvý základný heuristický prieskum miest a inštitúcií v Taliansku, ktoré by bolo treba navštíviť a zistiť, či sa tam nenachádzajú aj dokumenty týkajúce sa vzťahov Slovenska s Talianskom, počnúc už najstaršími stredovekými archívnymi fondmi.

Následkom ďalšieho politického vývoja v našom štáte, nastupujúcej vlády krátko po zriadení samostatnej Slovenskej republiky začali prejavovať stále menší záujem o sľubne započatý výskum Slovenského historického ústavu v Ríme, až ho po roku 1994 úplne zastavili a ústav zrušili. Dôležitosť takéhoto ústavu chápali menej, než bývala federálna vláda v Prahe.

Nechcem veriť, že keď sa teraz v celej Európe i vo všetkých vyspelých krajinách kultúrneho sveta naliehavo ozýva nutnosť investovať čo najviac do pozdvihnutia vedomostnej úrovne obyvateľstva, zodpovední vládni činitelia Slovenskej republiky nenájdu možnosť oživiť aj realizáciu tejto prepotrebnej kultúrnej a vedomostnej úlohy čo najhlbšieho poznania dejín Slovenska od najstarších stredovekých, ba i starovekých období. Preto tu predkladám budúcim pracovníkom na tomto poli aspoň niektoré skromné výsledky svojich vtedajších orientačných zistení.

Nebudem tu spomínať Tajný vatikánsky archív a Apoštolskú vatikánsku knižnicu, ktoré vďaka krátkej, ale intenzívnej činnosti Slovenského historického ústavu v Ríme už navštívil a v ktorých dlhšie pobudol celý rad slovenských historikov. Tito si mohli nielen evidovať štruktúru týchto vzácných inštitúcií, ale aj dôkladne tam preštudovať mnohé archívne fondy. Tak isto je už zistené, že aj archívy ďalších vatikánskych rezortov

Historický výskum prameňov k dejinám Slovenska a Slovákov v Taliansku

O potrebe zriadenia Slovenského historického ústavu v Ríme

(kongregácií) môžu obsahovať pre nás dôležité fondy. Dúfam, že referáty týchto historikov o ich výskumnej činnosti, ktoré sa ukládali na Ministerstve kultúry SR, sa napriek zrušeniu ústavu niekde zachovali. Vatikánske zbierky historických dokumentov sú a budú vždy prioritným poľom vedeckého bádania aj pre slovenské dejiny.

Okrem vatikánskych inštitúcií treba však v Ríme preskúmať aj archívy generalátov dôležitých rehoľných rádov a spoločností, ktoré mali vzťah ku Slovensku a v ktorých mohli pôsobiť aj ich členovia z našich krajov. V tejto súvislosti nemožno nespomenúť archív benediktínskeho opátstva Montecassino (Archivio dell'abbazia di Montecassino) s jeho asi 14 tisícami pergamenových dokumentov od roku 809.

Vzácné stredoveké listiny sa nachádzajú aj v Archíve lateránskych kanonikov (Archivio dei Canonici Lateranensi in San Pietro in Vincoli), v archíve sv. Františky Rímskej (Archivio di Santa Francesca Romana), ktorý obsahuje bohatý fond pergamenových dokumentov od 10. storočia. Podobne by bolo treba prezrieť aj Historický archív Vikariátu (Archivio storico del Vicariato), ale aj jeden z najväčších talianskych archívov, akým je Štátny archív (Archivio di Stato).

Pre novšie politické dejiny Slovenska sú dôležité hlavne: Archív Ministerstva zahraničných vecí (Archivio del Ministero degli affari esteri) a archív Historického úradu Generálneho štábu talianskej armády (Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito) v Ríme.

Popri Ríme každopádne treba preskúmať fondy Ústredného štátneho archívu vo Florencii (Archivio centrale di Stato, zriadený v roku 1852 – teraz s názvom Archivio di Stato). Jeho pergamenové diplomatické fondy siahajú až do roku 726 a dosahujú takmer 140 tisíc jednotiek.

V Toskánsku aj menšie mesto Lucca vlastní tri významné archívy: Štátny archív (Archivio di Stato) s diplomatickými pergamenmi od 8. storočia ako aj cirkevné archívy Kapitúlsky archív a Arcibiskupský archív (Archivio Capitolare a Archivio Arcivescovile), ktoré patria medzi najbohatšie archívy v Európe. Aj ich fondy siahajú až do roku 721.

Pre naše účely viac pravdepodobnosti majú zrejme archívy severných regiónov Talianska, počnúc metropolou Miláno. Tam napríklad Kapitúlsky archív sv. Ambróza (Archivio capitolare di Sant' Ambrosio) v múzeu toho istého názvu zachováva pergameny od 8. storočia. Aj Archív hospitálskych inštitútov (Archivio degli Istituti Ospitalieri), ktorý vlastní okolo 12 tisíc pergamenov od 11. storočia, mohol by nás niečím prekvapiť, ako asi ešte viac Štátny archív (Archivio di Stato) so svojimi asi 130 tisícami pergamenových dokumentov od roku 1290. Neďaleké mesto Novara v Diecéznom archíve (Archivio storico diocesano) uchováva vzácnu zbierku pergamenových dokumentov od roku 854. Aj tamojší Štátny archív má stredoveké fondy.

V niekdajšom sídle savojskej dynastie a hlavnom meste Piemontu, Turíne, Štátny archív (Archivio di Stato) patrí tiež medzi najdôležitejšie talianske archívy a uchováva vyše stotisíc stredovekých pergamenových dokumentov. Tam sa dnes nachádza aj osobný archív posledného talianskeho kráľa, ktorý Umberto II. v roku 1946 previezol do svojho exilu v Portugalsku. Podľa niektorých náznakov mali by sa v ňom nachádzať aj dôležité tajné dokumenty o smrti Milana Rastislava Štefánika.

V pomerne nevelkom meste Piacenza sa nachádzajú až tri dôležité archívy: Kapitúlsky archív (Archivio capitolare) s pergamenmi od 8. storočia, Archív ba-

ziliky sv. Antona (Archivio della basilica di Sant' Antonio) s podobnými dokumentmi od roku 786 a Štátny archív (Archivio di Stato), ktorého fondy pergamenov siahajú do roku 952. Historický archív arcidiecézy Pavia (Archivio storico dell'archidiocesi) zachováva dokumenty od roku od roku 1097.

Najbližšie k nášmu územiu sa nachádzajú archívy v Benátskom kraji severovýchodného Talianska. Tade museli prechádzať pútnici aj diplomatické misie zo Slovenska do Ríma.

Kapitulárny archív (Archivio capitolare) v meste Udine zachováva aj asi 3 000 pergamenových dokumentov niekdajšieho arcibiskupstva Aquileia, ktoré bolo priamo zapojené do veľkej akcie šírenia kresťanstva u „Avarov a Slovanov“ po tom, čo vojská Karola Veľkého v roku 791 rozdrvili moc Avarov. (Aquilejský arcibiskup Paulinus, ktorý bol poradcom Karola Veľkého, v roku 796 viedol zhromaždenie biskupov, ktoré sa konalo vo vojenskom tábore „pri Dunaji“, pravdepodobne v blízkosti Bratislavy.) Od 13. storočia sú zachované stredoveké dokumenty aj v Štátnom archíve (Archivio di Stato) v Benátkach (Venezia). V univerzitnom meste Padova sa nachádzajú dôležité stredoveké dokumenty v Diecéznom archíve (Archivio diocesano), v Archíve Univerzity, založenej v roku 1222 (Archivio antico dell'Università di Padova), ako aj v Štátnom archíve (Archivio di Stato). Podobné archívne fondy sa zachovali aj v ďalšom univerzitnom meste Bologna, kde Štátny archív (Archivio di Stato) opatruje stredoveké dokumenty od 13. storočia. Tak v Bologni, ako v Padove od samých začiatkov týchto univerzít študoval pekný počet Slovákov, ba niektorí z nich dosiahli aj univerzitné katedry. Aj v Ríme a v iných talianskych mestách študovali Slováci.

Postupujúc opäť južným smerom, nemali by sme obísť archívy mesta Ravenna, ktoré zohralo v dejinách veľmi dôležitú úlohu. V Historickom arcibiskupskom archíve (Archivio storico arcivescovile) sa nachádza asi 13 tisíc pergamenov počnúc od 8. storočia. Arcibiskupský archív (Archivio arcivescovile) v meste Pisa opatruje asi päťtisíc stredovekých dokumentov, medzi ktorými sa nachádza najstarší zachovaný pergamenový originál v Taliansku z roku 720. Aj Štátny archív (Archivio di Stato) v tomto toskánskom meste vlastní vyše 20 tisíc pergamenových dokumentov datovaných od roku 799.

Už sa to bude zdať veľa, ale netreba zabúdať, že dôležité historické dokumenty sa zachovávajú nielen v archívoch. Lebo aj mnohé významné knižnice – podobne ako je to vo Vatikáne – majú

svoje oddelenia archívnych fondov. Sú to napospol knižnice univerzít, biskupských kapitol, dôležitých opátstiev a kláštorov, obecných a mestských samospráv, ale aj niektorých šľachtických rodov. Obmedzím sa tu na vypočítanie najdôležitejších takýchto knižnic, ktoré disponujú stredovekými archívnymi fondmi staršími ako z 15. storočia. Tu pre nás prichádzajú do úvahy najmä knižnice v mestách, o ktorých už vieme že mali, alebo mohli mať určité vzťahy k nášmu územiu alebo jeho obyvateľom. (Pri uvádzaní názvov menších miest doložím v zátvorkách, ako je to v Taliansku zvyklosťou, aj patričné sídlo provincie, do ktorej to mesto alebo obec patrí): Takýchto miest je tiež značný počet:

Cividale del Friuli (Udine) s povestným Evanjeliárom z 5.-6. storočia, v ktorom sú zapísané mená slovenských kniežat z 9. storočia; v Ríme je aspoň jedenásť takýchto knižnic; vo Florencii najmenej päť; v Miláne tiež päť; tri takéto bibliotéky má každé z týchto miest: Benátky, Padova, Modena, Vercelli, Perugia, Piacenza; po dve majú Bologna, Vicenza, Treviso, Udine, Gorizia, Novara, Cremona, Pavia, Vercelli, Faenza (Ravenna), Ancona; jednotlivé, ale dôležité lokálne knižnice sa nachádzajú aj v mestách: San Daniele del Friuli (Udine), Trident (Trento), Verona, Vittorio Veneto (Treviso), Rovereto, Rovigo, Ferrara, Parma, Mantova, Monza, Brescia, Ravenna, Rimini (Forlì), Assisi (Perugia), Benevento a inde.

Už z týchto predbežných orientačných záznamov musí byť každému vážnemu záujemcovi jasné, prečo takmer všetky európske štáty zriadili v Ríme osobitné historické ústavy, ktorých cieľom je zmapovať všetky dôležité pramene k ich dejinám, preštudovať ich a sprístupniť ich svojim historikom, aby mohli fundovano rekonštruovať najstaršie dejiny svojich národov a štátnych útvarov, a interpretovať ich zo svojho národného a štátneho uhla pohľadu. Lebo historické pramene odrážajú spoločenské a politické situácie dávnych čias a ich výpovede často nie sú jednoznačné a dajú sa rozlične interpretovať vo svetle rozličných uhlov pohľadu jednotlivých bádateľov, ale aj celých politicky podmienených zoskupení historikov a ich škôl, ba neraz aj ideologických či mocenských záujmov. Robilo a robí sa to aj teraz hlavne na úkor menších národov a štátov, tobôž ešte na úkor tých národov, ktoré dlhé stáročia nedisponovali vlastným štátnym zriadením. Preto my Slováci urgentne a prioritne potrebujeme takýto Slovenský historický ústav v Ríme.

Ale musí to byť čisto odborná vedecká ustanovizeň, zriadená zákonom

a náležite financovaná štátom. Zákon jej musí zaistiť štatút reálnej nezávislosti od meniacich sa politických strán a hnutí ako aj od striedajúcich sa vládných koalícií. Takýto výskum vyžaduje totiž kontinuitu odborného vedenia a výskumných programov nie na mesiace alebo roky, ale na niekoľko generácií. Za príklad nám môže slúžiť Nemecký historický ústav v Ríme. Bol založený v roku 1888, krátko po tom, čo pápež Lev XII. otvoril Tajný vatikánsky archív pre historický výskum. Definitívnu štruktúru s týmto názvom dostal v roku 1890. Prežil však cisárov druhej Nemeckej ríše aj kancelárov Bismarcka a von Bülowa, prvú svetovú vojnu s vojenskými výbojmi a s konečnou drvivou porážkou, ktorá mala za následok zánik ríše; prežil chaotické povojnové revolučné roky, prežil aj Hitlera s jeho „Treťou ríšou“ a ním vyvolanou druhou svetovou vojnou. Ale za tých uplynulých takmer 120 rokov svojou nezávislou vedeckou výskumnou činnosťou si získal rešpekt a obdiv celého spoločenstva historikov na svete. Lebo všetky tie najrozličnejšie nemecké vlády uznávali potrebu a nutnosť takejto vedeckej inštitúcie a aj v obdobiach najväčších kríz v štátnom živote tento ústav síce zredukoval, ba i nakoľko pozastavil svoju činnosť, ale nikto sa ho neopovážal zrušiť. Dnes má Nemecký historický ústav v Ríme vlastné dôstojné sídlo s knižnicou okolo 200 000 zväzkov a asi 1 000 bežiacich periodických publikácií. Od roku 1898 vydáva svoj vedecký časopis *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* a od roku 1905 aj knižnú sériu monografií *Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts*. Kontinuitu zabezpečuje čo najväčšia možná stálosť vedenia: tak napríklad direktorom tohto inštitútu od roku 1903 až do roku 1936 bol historik Paul F. Kehr, ktorý mu získal medzinárodnú povest'. V novších časoch túto zodpovednú funkciu zastávali direktori priemerne desať rokov.

Podobné ústavy, ako som spomenul, majú v Ríme aj iné nielen veľké, ale aj oveľa menšie štáty: Belgicko, Česko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Kanada, Maďarsko, Nórsko, Poľsko, Rakúsko, Spojené štáty americké, Španielsko, Švédsko, Veľká Británia a možno v týchto posledných rokoch aj niektoré iné štáty.

Otázkou ostáva, či zodpovední predstavitelia politickej správy Slovenskej republiky, ktorá po päťnástich rokoch svojho trvania by mala vyrásť z neistého vajatania detskej vrtkavosti a vytvoriť si jasnú koncepciu kultúrneho rozvoja a jeho základných potrieb a nutností, dokáže pochopiť neoceniteľnú stratu zapríčinenú zrušením Slovenského historického ústavu v Ríme a nájde spôsob a účinné prostriedky na riešenie tohto národnostného problému s nedozerným dosahom aj pre nie chvil'kové, ale solídne hlboké medzinárodné zviditeľnenie nášho národa a štátu.

MILAN S. ĐURICA

V British Airways zakázali nosiť náhrdelník s krížikom

Otvorený list

Judith Anne Macgregorovej, mimoriadnej a splnomocnenej veľvyslankyni Spojeného kráľovstva v SR

Vaša Excelencia,

týmto svojím listom vyjadrujeme svoje hlboké znepokojenie nad postupom britskej národnej leteckej spoločnosti British Airways, ktorá nedovolila svojej pracovníčke pani Nadie Eweidovej nosiť na pracovisku náhrdelník s krížikom.

Takéto počínanie britskej národnej leteckej spoločnosti British Airways chápeme ako otvorený útok na kresťanskú vieru. Každý kresťan má právo vyznávať svoju vieru verejne, ako aj verejne ju hlásať.

V poslednom čase sa množia prípady pokút ako aj väzení za odvolávanie sa na Bibliu (najmä v prípade kritiky homosexuality). Prípady zamestnankyne British Airways hodnotíme ako diskrimináciu a útok na kresťanské presvedčenie, navyše aj ako precedens do budúcnosti s hrozbou opätovného prenasledovania katolíckej Cirkvi. Vyzý-

vame preto všetkých ľudí dobrej vôle, aby sa pridali na obranu dotyčnej zamestnankyne British Airways.

Vyjadrujeme svoju solidaritu pani Nadie Eweidovej v jej zápase za dodržanie základných ľudských práv a náboženskej slobody v Európskej únii.

28. 11. 2006

ANTON SELECKÝ,
predseda o. z. *Magnificat Slovakia*
ANTON ČULEN,
predseda ZO NKOS v SPP, a.s.

Na vedomie:

Veľvyslanectvo SRN, Veľvyslanectvo USA, Apoštolský nunciatus v SR, Ján Figeľ - eurokomisár, Konferencia biskupov Slovenska, Tlačová kancelária KBS, Kresťansko-demokratické hnutie

(Dokončenie z 1. strany)

Na základe týchto citátov možno uvedené tri medzníky zredukovať iba na dva: Rok 1948: Radikálny obrat od kapitalizmu k socializmu! Jeho ekonomickým základom bola likvidácia súkromného vlastníctva a jeho transformácia na socialistickej spoločenskej vlastníctvo. Rok 1989: Radikálny obrat od socializmu ku kapitalizmu! Jeho ekonomickým základom bola privatizácia socialistickej spoločenskej vlastníctva, teda jeho transformácia späť na súkromné vlastníctvo.

Kapitalizmus sa na Slovensku rozvíjal na základe súkromného vlastníctva od zrušenia feudálnej sústavy v roku 1848; teda odvtedy, keď sa feudálne majetkové vzťahy, spočívajúce v Uhorsku najmä na sústave donačnej, urbáriálnej a dedovizeňstva, „pretransformovali“ na slobodné vlastníctvo; vieme, že vtedy aj na Slovensku vzniklo najskôr skutočné „vacuum iuris“, ktoré bolo do roku 1861 vyplnené rakúskym právom; z neho na prvom mieste treba spomenúť Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811. Avšak historicky po stáročia na báze uhorského obyčajového práva celkom inak utvárané právne prostredie túto racionálnu kodifikáciu neprijalo a so skončením Bachovského absolutizmu ju aj odmietlo.

Keďže po 40-ročnej diskontinuite sme sa po roku 1989 ku kapitalizmu opäť vrátili, treba sa v prvom rade zaujímať o to, aké občianske, resp. súkromné právo sme mali na Slovensku platné bezprostredne pred rokom 1948. My sa však o to nezaujíname. Z roku 1989 sme jednoducho vkročili do roku 1990, akoby šlo o hladkú „evolučnú kontinuitu“ v našom právnom vývoji. Ale tak to nie je, pretože tieto dva historické medzníky v našej novodobej právnej histórii predstavujú dva hlboké revolučné zvraty, spojené s množstvom ľudských tragédií: pri jednom i druhom sa od základu zmenilo predtým dlhodobo utvárané sociálne, ekonomické a právne prostredie – najskôr na báze súkromného vlastníctva, potom na báze socialistickej spoločenskej vlastníctva.

Citujem z článku profesora Viktora Knappa *Velké právní systémy*, uverejneného v časopise Právník v roku 1971, teda časovo približne v strede socialistickej vývoja nášho práva, bezprostredne po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy: „Socialistické právo predstavuje vyšší historický stupeň práva a je v historickom vývoji práva dialektickou negáciou buržoázneho práva.“ Interpretované aktuálne: na Slovensku sa po 40-tich rokoch „dialektickej negácie buržoázneho práva“ nachádzame po roku 1989 v transformačnom období „dialektickej negácie socialistickej práva“: dialektika je „večná“! Kde sa však vlastne nachádza jej „hlava“? Jeden ju videl tam, kde hlava zvyčajne je (Hegel), druhý ju ukázal v obrátenej polohe, tam, kde sú zvyčajne nohy (Marx), tretí sa k obom vyjadril, že druhý správne postavil dialektiku svojho predchodcu „z hlavy na nohy“ (Lenin), iní sa však neprestali domnievať, že správne ju videl prvý (povedzme „Anonymus“) atď.

Ale to je vlastne o „tzv. základnej filozofickej otázke“; hovorím „takzvanú“, pretože pre mňa to žiadna otázka nie je.

Obzrime sa však najskôr, aké sme tu mali platné súkromné právo pred rokom 1948 a ako bola rozvinutá jeho teória. Najautentickjšie o tom svedčí učebnica profesora Štefana Lubyho z roku 1941, nazvaná *Slovenské všeobecné súkromné právo* (I.). Je samozrejme poznamenaná tragickými okolnosťami doby svojho vzniku, ale na 30-ročného právneho vedca-civilistu, ak by sme ho hodnotili dnešnými kritériami vedy občianskeho práva, a najmä v súčasnosti ňou dosahovaných vedeckých výsledkov (primerane užitočných aj pre „transformáciu Slovenska po roku 1989“), je to tvorivý vedecký výkon vzbudzujúci úžas; najmä ak vieme, že v tom veku mal už za sebou celý rad vedeckých diel vrátane monografických, z nich jednu uverejnenú v roku 1937 v Paríži vo francúzskom jazyku (v rozsahu 108 strán); prvú, dodnes z hľadiska slovenských dejín súkromného práva zásadného významu, však uverejnil už ako 22-ročný študent.

AD MAIOREM DEI GRATIAM

To sú autentické základy slovenského občianskeho práva. Aj našim študentom som ilustroval veľa možností ďalšieho rozvoja súkromného práva, ktorý sa pred profesorom Štefanom Lubym v jeho vtedajšom uvažovaní rozvíjal skôr, ako slovenskému občianskemu právu bola nanútená marxisticko-leninská teória štátu a práva. A ilustroval som aj to, že tento veľa možností v podstate zrkadlovito zodpovedá hlavným smerom *sociálnej etiky*, ako ich vo svojom známom – najmä na začiatku 90-tých rokov veľmi populárnom – *Úvode do filozofie* z roku 1985 vysvetľuje rakúsky profesor Arno Anzenbacher. V jeho podaní ide o:

Liberalizmus, ktorého filozofickým východiskom sú John Locke a Immanuel Kant a jeho základnou hodnotou je sloboda; *socializmus*, ktorého filozofickým východiskom sú Jean Jacques Rousseau a Karol Marx a jeho základnou hodnotou je rovnosť; a napokon *kresťanská sociálna náuka*, ktorej filozofickým východiskom sú Aristoteles a Sv. Tomáš Akvinský a jej základnou hodnotou je osoba.

Po roku 1989 sme opustili marxisticko-leninskú materialistickú ideológiu aj v teórii nášho občianskeho práva. Ale čím sme ju nahradili? Luby uvádza všeobecnú časť svojej spomenutej učebnice kapitolou nazvanou „Ideové základy súkromného práva“. Má súčasné slovenské občianske právo nejaké právno-filozofické zakotvenie?

Nemá žiadne. Práve tak, ako ho nemá ani jeho základný prameň – náš platný, a dnes už po vyše 30-ich novelách celkom nekonzistentný, Občiansky zákonník z roku 1964.

Keďže sa už viac ako 15 rokov hovorí o potrebe novej kodifikácie slovenského občianskeho práva, všimnime si ponuku *sociálnej etiky*, ktorú Anzenbacher uvádza slovami: „Nikto nebude vážne pochybovať o tom, že je povinnosťou angažovať sa pre všeobecné dobro a sociálnu spravodlivosť. Ale názory o obsahu a štruktúre spoločenského dobra sú veľmi rozdielne. ...V mnohých štátoch sa na tieto tri koncepcie odvolávajú svojim názvom rôzne politické strany. Ale je veľmi ťažké jednoznačne ich k nim priradiť. Tieto tri koncepcie sa oddávna navzájom ovplyvňovali. Každá z nich formulovala sociálne ciele, ktoré sa dnes stali v demokratických štátoch všeobecnou hodnotou. Ale súčasnému spoločenskému a politickému životu porozumieme len vtedy, keď budeme tieto tri koncepcie študovať v ich pôvodnom filozofickom význame.“

V rámci úvahy nad ideovým zakotvením novej slovenskej kodifikácie občianskeho práva venujem im tu aj ja pozornosť; ale ani nie v ich pôvodnom filozofickom význame, ani nie v teoretickom politologickom význame, ako sa ho dotkli aj naši kolegovia politológovia na svojej vedeckej konferencii, ktorá sa konala v tejto aule pred dvoma týždňami; načrtnem ich skôr skúsenostne tak, ako ich mám zažitú ja sám.

Liberalizmus narazil do mňa s tvrdosťou Friedricha Augusta von Hayeka ihneď po roku 1989 a naráža do mňa sústavne. Na začiatku bol tento výrok ponovembrového ministra financií Václava Klauza z prelomu rokov 1990 a 1991: „Pojmy ako špinavé peniaze, sociálna spravodlivosť, ľudská psychika, kvalita života (...sú) ekonomicky nedefinovateľné, a teda zbytočný balast pri rozhodovaní a riadení makroekonomických procesov.“

O liberalizme a neoliberalizme sa toho napísalo a povedalo veľa, ale mne po-

stačuje toto Anzenbacherovo konštatovanie, publikované v roku 1985; teda dávno predtým, ako sa „liberalizmus“ rozmožhol po roku 1989 aj na Slovensku, historicky hodnotovo zakotvenom u najväčšej časti populácie v kresťanstve: „Optimizmus teoretikov bol značne spochybnený nielen hospodárskym liberalizmom, ale i liberalizmom kultúrnym. Tak napríklad v rámci slobody tlače viedol trh k masovým nákladom bulvárnej tlače, pornografie a brutálneho braku.“

Od prvej polovice 90-tých rokov som sa ako ten, kto bol v začiatkoch odštatňovania slovenského mediálneho priestoru členom *Rady Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie*, usiloval celým ra-

„Šéf televízie JOJ Milan Kňažko (61) si za úlohu vraha v druhom pokračovaní americkej krvavej hororu *Hostel* poriadne pomastí vrecká. ...Za jedenásť dní, ktoré Kňažko strávil pred kamerou, by mu tak na účte mohlo pribudnúť takmer 900-tisíc korún!“

Mimochodom, moja hrubá základná mesačná mzda univerzitného profesora (54) je dnes približne 28-tisíc slovenských korún. To je tá „neviditeľná ruka trhu“ v praxi po 17-tich rokoch „transformácie“ Slovenska!

Ale dokončím citát z internetu: „Pre Američanov by ani taká vysoká suma neboli vyhodene peniaze. Ved' po škandali-

dom vedeckých i publicistických článkov o to, aby sa na Slovensku po roku 1989 utvárala *zdravá mediálna ekológia*. Liberalizmus ma v tomto úsilí ignoroval. Namiesto chronologickej dokumentácie, ktorá je tu nemožná, ale je zrejme z mojej bibliografie uverejnenej na internetovej stránke našej fakulty, obmedzím sa iba na túto

skratku:

Začiatkom tohto roku, roku 2006, som reagoval v dvojtýždenníku *Kultúra* na americký film „Hostel“, v ktorom bolo Slovensko tým najodpornejším spôsobom uvedené do celosvetovej pozornosti. Bol som presvedčený o tom, že „liberálne vyžívanie sa v téme zla“ v slovenskom mediálnom priestore týmto dorazilo na samé dno priepasti. Ale nie. Začiatkom júla som navštívil jedno z dvoch mne najbližších miest na východnom Slovensku. S nostalgiou som nahliadol do tamojšieho najväčšieho kina, aká je jeho aktuálna ponuka, a ihneď mi do očí udrel plagát s názvom filmu: *Satan prichádza*; a pod tým jeho pointa vyjadrená v slovach: „Proroctvo je jasné. Znamená si nespochybniteľné, 6. dňa, 6. mesiaca, roku 2006 príde jeho deň.“ Pomyslel som si: „Hľa, aké sú v liberalizme možnosti slobodnej tvorby a jej prejavu. V slovenskom mediálnom priestore však už hádam stačilo.“ Ale nie. Pred necelými tromi týždňami som bez akéhokoľvek zameraného hľadania, celkom náhodou, natrafil na internete na tieto informácie – citujem presne: „*Neuveriteľná správa dorazila z Hollywoodu. Respektíve len toto spoza humien Českej republiky, kde hollywoodsky štáb dnes odklepne poslednú kapku pokračovania hororu Hostel, v ktorom si zahrá i Milan Kňažko.*“

lóznej prvej časti sa režisérovi Elimu Rothovi podarilo opäť zaujať: do úlohy vraha a mafiána angažoval bývalého politika, ministra kultúry, známeho herca a dnes riaditeľa televízie... Ako sa tejto úlohy zhostil, diváci sa budú môcť v kinách presvedčiť už začiatkom budúceho roku.“

„Prvá časť *Hostelu* v týchto dňoch práve vychádza na DVD v necenzurovanej verzii, doplnená o množstvo bonusov a vystríhaných filmových (zaručene drastických) scén. Bude zaujímavé sledovať, či [Slováci] tento projekt budú bojkotovať rovnako ako kino, ku ktorému sa chovali doslova macošky.“

Na ozrejmienie najmladším: Milan Kňažko bol jedným z dvoch hlavných „tribúnov“ na Námestí Slovenského národného povstania v Bratislave v novembrových a decembrových dňoch nežnej revolúcie; pred ním ľudia štrngali kľúčmi.

Moje kolegyně a moji kolegovia vedia, že sa už mnoho rokov pohrávam s témou literárneho klasika. Z oceánu jeho nadčasových myšlienok, ktorý má názov „Don Quijote“, citujem aspoň jednu: „Boh trpí zlých, lež iba do času.“

Kto neuznáva, môže to pokladať za umelecké vyjadrenie. Cervantes, ktorý – podobne ako Ježiš – bol doživotne uväznený v zápase so zlom na život a na smrť, ako o tom svedčí aj jeho dielo, ktoré Miguel de Unamuno pomenoval v roku 1912 slovami proroka Izaiáša „Hlas volajúceho na púšti“, sa však v citovaných slovach naozaj obracia priamo späť až k protoevanjeliu, ako je zaznamenané v Knihe Genézis (3, 15): Zlo nie je večné, pretože v plnosti čias potomstvo ženy pôvodcovi všetkého zla rozštiepa hlavu. *Kto uznáva*, vidí v tom prisľub spásy.

Krajinou prekypujúceho ekonomického a kultúrneho liberalizmu sú na prvom mieste Spojené štáty americké; z nich sa rozlieva po celom dnešnom globálnom svete. Americký prezident Ronald Reagan 8. júna 1982 v britskej Dolnej snemovni označil vtedajší Sovietsky zväz za „rišu zla“. 12. júna 1987 pod Brandenburskou bránou v Západnom Berlíne vyhlásil: „Pán Gorbačov, zbúrajte tento múr.“ Analytici komentovali jeho vyhlásenie v tej dobe ako zbožné želanie, vzdialené od reality. Avšak dňa 9. novembra 1989 „berlínsky múr“ padol s rýchlosťou nad všetky očakávania analytikov a s ním sa začal aj pád celej „železnej opony“. Dnes, po 17-tich rokoch, ktoré odvtedy uplynuli, však neviem, kto je ochotný označiť súčasné Spojené štáty americké za „rišu dobra“.

Pravdaže, stále sa nájde aj niekto, kto zavíta: „Čo je „dobro“? Čo je „zlo“? Čo je „pravda“?“

Nuž, pre niekoho to otázka je, pre iného nie je. Kritériá boli dávno dané. Je ich desať. Ale ak si niekto želá utvárať svoj život na čisto sekulárnom základe, stále ich zostáva sedem, ktoré umožňujú jednoznačné rozlíšenie toho, čo je dobro a čo je zlo, čo je správne a čo nesprávne, čo je morálne či mravné a čo nemorálne či nemravné, etické alebo neetické; usudzujem však, že iba v plnosti všetkých desiatich navyše aj toho, čo je užitočné a čo neúžitočné.

Tol'ko k liberalizmu; prejedem k socializmu.

Pri vysvetľovaní ideových základov súkromného práva vo svojej učebnici z roku 1941 profesor Štefan Luby poukazuje na dve hlavné ideológie, ktoré v historickom vývoji ovládali súkromné právo: individualistická ideológia a univerzalistická ideológia.

Vyslovene *individualistickou ideológiou* bolo rímske *ius civile* a ďalšie systémy, ktoré sa z neho vyvinuli v nadväznosti na recepciu rímskeho práva a vznik celoeurópskeho *ius commune*. Od neho vedie cesta k novodobým racionálnym kodifikáciám občianskeho práva. Cesta to, pravda, nebola taká priamočiara; iba zásadne naznačujem líniu vývoja vychádzajúcu z rímskeho *ius civile*, ktorá vyústila do sekulárnych, individualistických, liberalisticky orientovaných kodifikácií občianskeho práva – s dôrazom na slobodu jednotlivca a jeho právne postavenie na báze „subjektívneho práva“ ako základnej inštitúcie občianskeho práva – ktoré vznikli v 19. storočí; z nich na prvom mieste treba spomenúť *Code civil des Français* z roku 1804, uvádzaný od roku 1807 aj pod názvom *Code Napoléon*. *Ius civile* predpokladá ako právny subjekt „silného jednotlivca“ a charakterizuje ho zásada, ktorú vyjadril Scaevola slovami: „*Ius civile vigilantibus scriptum est*“ – „*Ius civile bolo písané pre bdelych*“.

Ako historický základný príklad *univerzalistickej právnej sústavy* profesor Luby uvádza feudálny poriadok. „Univerzom“ bol feudálny zväz vyznačujúci sa hierarchicky navrstvenou stavbou („feudálnou pyramídou“); v ňom nebolo miesta pre individualizmus, ako sa chápe z hľadiska liberalistickej koncepcie. Jednotlivec bol viazaný na celok najvyššieho strannejšími väzbami. Luby ho pripomína ako rudimentárne východisko uvažovania o základných črtách univerzalistickej ideológie, ktorej základom je *sociálna viazanosť* jednotlivca, pričom v spomenutej učebnici poznamenáva: „*Pôvodná ideová náplň nášho súkromného práva je daná jeho vývinom od roku 1848, čiastočne ešte aj právnym vývinom tomuto roku predchádzajúcim. Dosiaľ bolo toto právo orientované individualistickou ideológiou, ale dnes sa v ňom chcú uplatniť ideológie univerzalistické.*“ A ďalej poznamenáva: „*Niekoľko storočí trval zápas individualistického ius commune a univerzalistických národných práv germánskych a slovanských.*“

Vzhľadom na vyše 60-ročný odstup od času, keď profesor Luby tieto myšlienky formuloval, konfrontoval som toto jeho hľadisko s inou renomovanou

učebnicou z toho obdobia, so *Základmi hospodárskej vedy* od profesora Imricha Karvaša z roku 1947, aby som si ujasnil podstatu nastolenej otázky, ako sa chápa v období pred rokom 1948. Keďže som z časových dôvodov nútený byť stručný, citujem predovšetkým túto závažnú, či priamo varovnú myšlienku profesora Karvaša, ku ktorej doplním aspoň jej základný kontext v jeho podaní: „Otázka, či postavenie človeka k spoločnosti vysvetľuje správne univerzalizmus alebo individualizmus, je predmetom stá-leho sporu, ba dejiny nám ukazujú, že tento spor sa z času na čas vyostruje do revolučného alebo vojnového konfliktu.“

V univerzalizme je postavený ako najvyššia norma celok, spoločenstvo; sociálna organizácia je postavená čisto na solidaristických princípoch a neguje individualistické zásady, ktoré pripúšťajú len ako výnimky, resp. považujú ich za prostriedky na dosiahnutie solidaristických účelov celku. Naopak, v individualizme jednotlivec svojim významom a postavením predchádza organizovaný celok; ten má svoje opodstatnenie, len ak je to želané, k organizácii celku dochádza len zo súhlasnej vôle jednotlivcov.

K tomu profesor Karvaš konštatuje: „Nastolené základné poňatie pomeru jednotlivca k celku naznačuje, že uplatnenie sa jedného alebo druhého názoru bude mať za následok štruktúrne rozdielnu organizačnú formu spoločnosti, rozdielny právny, a tým aj hospodársky poriadok.“

„Zdá sa byť samozrejmom vecou, že hospodársky individualizmus a liberálna demokracia musí za daných okolností viesť k zosilneniu hospodárskej nerovnosti so všetkými sociálnymi a politickými následkami. Na jednej strane do života uvedená rovnosť a sloboda na poli politických práv, a na druhej strane politiky chránená a utvrďovaná hospodárska nerovnosť, museli viesť k konfliktom, v ktorých ide o bytie či nebytie klasického individualizmu v hospodárstve, ktoré sa často označuje za hospodársky liberalizmus alebo individualistický liberalizmus, a liberálnej demokracie na poli politikom. ...Tento rozpor bol jasný už v prvej polovici 19. storočia. Upozorňovali na to všetci zástancovia socialistických náuk, ako aj náuk orientovaných národne. ...Vznikajú najrôznejšie smery hospodárske ako aj politické, ktoré chcú dosiahnuť nápravu rôznymi metódami a rôznymi formami. V podstate ide vždy, či už u syndikalistov, komunistov, kresťanských socialistov a štátnych socialistov, o to, aby sa zmenou politickej sústavy odstránila nebezpečenstvo hroziaca sociálna a hospodárska nerovnosť. Znie to paradoxne, ale v skutočnosti obmedzením alebo zmenou politickej sústavy liberálnej demokracie má sa uskutočniť hospodárske zrovnoprávnenie jednotlivcov.“

To bol profesor Imrich Karvaš, citovaný podľa jeho učebnice *Základy hospodárskej vedy* z roku 1947. V nadväznosti na predtým citovaný názor profesora Lubyho z jeho učebnice z roku 1941 a teraz citovaný názor profesora Karvaša však uvediem ešte názor dokresľujúci všeobecné pociťovanie krízy individualizmu liberalistickej orientácie a tendencie k univerzalizmu v jeho socialistickej orientácii pred rokom 1948 ešte aj citátom z učebnice ideologicky určite nepoplatnej materialistickému marxizmu a na ňom konštruovanému socializmu, totiž z *Učebnice dejín práva cirkevného (I.)* od profesora Vlastislava Buška, vydané v Prahe v roku 1946: „Trebá konštatovať, že stojíme pred úpadkom filozofie individualizmu éry liberalistickej a že nová éra socializmu, do ktorej vstupujeme, si nutne vyžaduje nové myšlienky a metódy.“

Vrátim sa však k profesorovi Lubyho a k jeho učebnici všeobecného sú-

kromného práva z roku 1941. Ako konkrétne vnímal on prejavy univerzalistickej ideológie na prelome 30-tých a 40-tých rokov?

Konštatuje, že to bola I. svetová vojna, ktorá urobila z otázky „socializácie“ – do toho času skôr akademického problému – akútnu otázku právnej a štátnej politiky.

V štátoch, ktoré vyšli z I. svetovej vojny bez väčších sociálnych a hospodárskych otrasov, neopustili ideu demokracie protežujúcu individualizmus; vyvažovali ho síce osobitnými socializačnými opatreniami, avšak bez vytvárania všeobecnej socializačnej (solidaristickej, univerzalistickej) základne. Naopak, v štátoch, v ktorých I. svetová vojna alebo pomery, ktoré po nej nastali, mali horšie sociálne následky, to znamená najmä Rusko, Nemecko a Taliansko, ocitli sa tvárou v tvár situácii, v ktorej sociálnu a hospodársku bie-

poňatie človeka, ktoré sa odvíja od spomenutého proteoanajelia v Knihe Genezis. Osoba, jednotlivec ako *slobodná bytosť* sa sám rozhoduje medzi dobrom a zlom. Návod k tejto „slobode voľby“ mu však bol daný. Citujem podľa učebnice kánonického práva docenta JUDr. Antonína Hrdinu, ktorá vyšla v Prahe v roku 2002: „...kresťanská teológia (a spolu s ňou i teória kánonického práva) chápe pojmy dobro a spravodlivosť teologicky a vidí v nich kvality božského pôvodu, ktoré boli formou prirodzeného zákona vložené do každého človeka. „V hlbínach svedomia odkrýva človek zákon, ktorý si sám neukladá, ale ktorý má poslúchať. Jeho hlas ho stále núti, aby miloval a konal dobro a vyhýbal sa zlu...“ (GS 16). Tento zákon dopĺňa a spresňuje vedľa neho „kladný zákon“ (= *lex positiva*), alebo pozitívny božský zákon, daný v zjavení Izraelitom v Starom zákone a Ježišom v Novom zákone.“

Sekulárne občianske právo vzniklo vymedzením sa okrem iného práve aj vo vzťahu ku kánonickému právu. Bol to *Code Napoleon*, prvý liberalistický občiansky zákonník, ktorý definitívne oddelil civilné právo od cirkevného práva. Založený bol na piatich pilieroch: sekularizácia, individualizmus, sloboda, rovnosť a autorita. Porovnajme jeho sekulárny prístup aspoň na jednej inštitúcii: manželstvo. Podľa kánonického práva manželstvo je sviatosť ustanovujúca doživotný výlučný vzťah muža a ženy, kde súhlas medzi manželmi spečatuje sám Boh; je nerozlučiteľné. Podľa Napoleonovho kódexu sa stalo manželstvo iba občianskoprávnu zmluvou, ktorá nielenže je rozviazateľná ako každá iná zmluva, ale liberalisti od toho začali odvodzovať aj ten efekt, že nakoľko ide jednoducho o „zmluvu“, nič nebráni tomu, aby takú zmluvu uzavreli aj osoby zhodného pohlavia. Toto ale Napoleon ani jeho komisia kodifikátorov spomedzi najrenomovanejších francúzskych právnikov tej doby, nesledovali. Naopak, pod autoritou ako ďalším z pilierov svojho kódexu chcel podporiť najmä aj autoritu rodiny na čele s hlavou rodiny ako základu zdravej spoločnosti. Po 200 rokoch môžeme porovnať efekt liberalizmu v prístupe nielen k inštitúcii manželstva, ale aj v úcte k životu; v tom si ale dosť rozumie aj so sekulárne založeným socializmom.

Ku kresťanskej sociálnej náuke sa klonil aj profesor Luby svojimi evidentnými sympatiami k nej. Rok 1948 však všetkým, ktorí chceli vedecky tvoriť v oblasti právnych vied, nanútil už výlučne iba marxistický dialektický a historický materializmus ako jedinú možnú oficiálnu metódu vedeckej práce.

Všetko, čo som dosiaľ uviedol, však bolo iba kontextom pre nastolenie otázky, ktorá je v mojom príspevku hlavná: Na akých ideových základoch chceme ďalej utvárať slovenské občianske, resp. súkromné právo? Máme vôbec dnes nejaké pevné základy, na ktorých možno pokračovať v „stavbe“?

Svoj názor na to som vyjadril našim študentom na jednej z prednášok v tomto semestri celkom bez obalu, aby sa naša najmladšia generácia budúcich právnikov, ale i politológov a ďalších mladých ľudí, nedomnievala, že to, čo ich čaká, bude pre nich „prechádzka rajom“. Nemáme nijaké. To, po čom dnes na Slovensku chodíme, sú trosky občianskeho práva pozostávajúce z črepiň rôznej pôvodu: zo stáročnej *uhorskej* tradície obyčajového práva, do ktorej v istom období na prechodný čas vstúpil rakúsky Všeobecný občiansky zákonník, avšak so značnými následkami trvalejšej povahy; z vplyvu pôvodne *rakúskeho* práva platného na území dnešnej Českej republiky počas trvania predmníchovskej Československej republiky, ktoré nemohlo nemať dopad v spoločnom unitárnom štáte aj na predtým dlhodobo cel-

kom inak utvárané slovenské právne prostredie (pripravované československú kodifikáciu na báze individualistického rakúskeho Všeobecného občianskeho zákonníka v podobe vládnej osnovy z roku 1937, ku ktorej sa dnes vracajú v Českej republike, Luby už v roku 1939 označil zo slovenského hľadiska za „pretrhnutie právneho vývoja a prevzatie cudzieho práva“); ďalej z *česko-slovenskej*, dva krát kodifikovanej tradície socialistického občianskeho práva; a napokon z *transformačnej* právnej tradície, danej na začiatku najmä tzv. veľkou novelou Občianskeho zákonníka; a toto všetko je dnes pomiešané s množstvom *európskych* harmonizačných smerníc, ako aj priamo platných európskych nariadení – zasadené však boli do takejto „troskovej podstaty“, vôbec neboli „šité“ na slovenské spoločenské, ekonomické a právne prostredie, aké tu vzniklo v období rokov 1948 až 1989, a už vôbec nie na právny vývoj, ktorý tu pred rokom 1948 inklinoval k univerzalizmu v poňatí kresťanskej sociálnej náuky.

Európske smernice a nariadenia sa vytvárali v Západnej Európe v kontinuálnom integračnom procese od konca II. svetovej vojny a boli šité na tamojšie pomery, ekonomicky založené vždy na súkromnom vlastníctve. Nikdy nepoznali takú hlbokú spoločenskú, ekonomickú a právnu diskontinuitu, akú sme tu počas 40-tich rokov mali my a iné štáty nachádzajúce sa pred rokom 1989 spolu s nami na „neslobodnej strane železnej opony“. Hlavným cieľom európskych smerníc a nariadení je uľahčiť „hladké fungovanie jednotného trhu“; na rozdiel od nás však oni tam „trh“ po zániku feudálnej sústavy vždy mali.

Situácia, v ktorej sa dnes v oblasti občianskeho práva na Slovensku nachádzame, zahŕňa však aj presne ten „tlak nevyhnutosti“, ktorý bol na začiatku uskutočnenia každej veľkej kodifikačnej myšlienky. Chodíme síce dnes na Slovensku iba po „troskách občianskeho práva“, ale zároveň je nám v slobode daná šanca – ak sa smiem vyjadriť trochu metaforicky – vytvoriť „nový chrám slovenského občianskeho práva“. Aj týmto príspevkom chcem podnieť k tomu, aby sme sa začali seriózne zamýšľať nad prípravou jeho architektúry; avšak začínajme jej prípravu od jeho ideových základov, nie od tzv. „paragrafovaného znenia“.

Na prvom mieste treba mať na zreteľ hodnotovú orientáciu tunajšej populácie, ako je celkom jasne zrejme najmä zo štatistik zakladajúcich sa na dvoch sčítaniach ľudu po roku 1989: v roku 1991 sa ku kresťanskej hodnotovej orientácii prihlásilo 72,20% nášho obyvateľstva a v roku 2001 dokonca 82,93%; čo jasne znamená, že slovo „spása“ mnohým na Slovensku napriek všetkému nie je ľahostajné, a to celkom nezávisle od najnovšej hollywoodskej filmovej produkcie z roku 2006.

Tak to tu totiž bolo zakorenené už stáročiami a toto by malo byť prvoradým vodidlom pri zamýšľaní sa aj nad zodpovedajúcim ideovým zakotvením nového slovenského Občianskeho zákonníka, ktorý určite nemožno utvárať iba mechanickým príklonom k niektorej z racionalistických sekulárnych kodifikácií individualistickej, liberalistickej koncepcie, ako sa dnes prejavuje v Českej republike či inde v Európe i v širšom svete.

Možno si spomenúť aj na § 79 Ústavy Slovenskej republiky z roku 1939, v ktorom sa – jednoznačnejšie ako v čl. 20 súčasnej Ústavy Slovenskej republiky – ustanovovalo: „*Vlastníctvo má sociálnu funkciu a zaväzuje majiteľa narábať s ním v záujme všeobecného dobra.*“

To treba rázne pripomenúť na prvom mieste najmä aj vo vzťahu k majiteľom médií.

Je pravda, že ďaleko pokročili aj práce na príprave *Európskeho občianskeho zákonníka*; tie sa však orientujú iba na takú európsku harmonizáciu súkromného práva, ktorá, ako som už spomenul, má uľahčiť „fungovanie jednotného trhu“. To je, samozrejme, z hľadiska ekonomickej konkurencieschopnosti Európy v globálnom svete dôležité. Hodnotová orientácia slovenskej populácie

však, ako je očividné, nezahŕňa iba ekonomické, v podstate materiálne, majetkové hľadiská. Nechce iba to, čo ponúka „*neviditeľná ruka trhu*“, pretože myslí aj na „*inú neviditeľnú ruku*“.

Na záver tieto historické príklady. Tak dobre známy rímsky právnik Celsus, ktorému vďačíme za jednu z najpovestnejších definícií práva – „*Ius est ars boni et aequi*“ = „*Právo je umenie dobra a spravodlivosti*“ („*bonum et aequum*“) – sa ešte v 2. storočí posmieval kresťanstvu: „*Tvrdil, že úmyselne neberie do svojich radov vzdelaných ľudí. Dodal, že bolo priťažlivé len pre bláznov a hlúpych ľudí bez sebaúcty a len otroci, ženy a malé deti sa stavali kresťanmi.*“ V období od roku 303, za cisára Diokleciána, došlo k poslednému, ale jednému z najkrutejších prenasledovaní kresťanov; avšak už v roku 313 cisár Konštantín Veľký ponúkol Milánskym ediktom kresťanom náboženskú toleranciu a sám sa stal kresťanom; v roku 391 cisár Teodosius vyhlásil kresťanstvo za oficiálne náboženstvo ríše; aj titul „*Pontifex maximus*“, ktorý svojho času patril tiež prvému rímskemu cisárovi – Caesarovi Augustovi ako „*najvyššiemu veľkňazovi*“ predkresťanského rímskeho náboženstva, prešiel v druhej polovici 4. storočia do titulatury rímskeho biskupa kresťanskej Cirkvi, pápeža; v kodifikačnom diele Teodosia II. z roku 438, ktoré vzniklo po rozdelení ríše (395) vo Východorímskej ríši, ale svoj vplyv malo až do 11. storočia na územiach v roku 476 zaniknutej Západorímskej ríše, je už celá jedna kniha (XVI.) venovaná otázkam týkajúcim sa kresťanskej viery ako štátneho náboženstva; Cirkve, najpevnejšia verejná rímska inštitúcia po zániku Západorímskej ríše, našla v Teodosiánskom kódexe model svojej organizácie – odtiaľ známe „*Ecclesia vivit lege Romana*“ – „*Cirkve žije rímskym právom*“; od Teodosiánskeho kódexu vedie cesta cez *Decretum Gratiani* (okolo 1140), rozvoj cirkevne orientovanej vedeckej *kánonistiky* a ďalšie kodifikácie kánonického práva až do súčasnosti po *Code of Iuris Canonici* Svätého Otca Jána Pavla II z roku 1983, v slovenskom vydaní z roku 1996.

Ale hádam nič nemôže jasnejšie svedčiť o ideovej a hodnotovej premene pôvodného antického rímskeho práva pod vplyvom kresťanstva, ako to, že cisár Justinian svoje kodifikačné dielo z rokov 529/534, ktoré neskôr s ďalšími súčasťami dostalo názov *Corpus Iuris Civilis* a v svetsky orientovanom vedeckom spracovaní nazývanom *legistika*, začatom v 12. storočí glosátormi a po nich komentátormi stalo sa historickým základom všetkých novodobých *sekulárnych* občianskych zákonníkov, uviedol do používania cisárskou konštitúciou začínajúcou slovami: „*V mene nášho pána Ježiša Krista.*“

Približne v zhodnom čase, ako svoje kodifikačné dielo však cisár Justinian dokázal iniciovať a realizovať aj stavbu v tom čase najväčšieho kresťanského chrámu v jeho ríši, Chrámu Božej múdrosti – Hagia Sofia, ktorý sa nachádza v dnešnom Istanbule.

Pripravoval som tento príspevok v spomienke na tých, ktorí najskôr na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave dňa 25. marca 1988, teda ešte pred pádom „berlinského múru“, manifestovali svoju vôľu žiť v súlade so svojim presvedčením a svedomím, a potom v novembri a decembri roku 1989 na námestiach Českej republiky a Slovenskej republiky štrngali kľúčmi hľadiac v ústrety nachádzajúcim veľkým spoločenským zmenám s nádejou na *skoré* lepšie časy – lepšie *pre všetkých*. V úvodnom AD MAIOREM DEI GRATIAM, čo sú slová z pomníka na vrchole kalvárie v mojom rodnom meste, kalvárie ako miesta symbolicky sprítomňujúceho Golgotu, venujem ho tým, ktorých nádej, že „*pravda a láska zvíťazí nad ľžou a nenávisťou*“, zostali aj po 17-tich rokoch, ktoré uplynuli od 17. novembra 1989, zatiaľ nenaplnené.

Adam a Eva

Na tejto ulici,
na zastávke,
vo dverách električky
zazrel Adam Evu
so sieťkou plnou
Golden Delicious.

Aha:
Adam, Eva, jablčka.
Možno aj diabol za ženou,
nenápadný elegán.

Šťastie, že nie v kostole,
zhorel by tu,
kde si dvaja
áno pozerajú do očí.

Toto je prológ.
A čo ďalej?

Ďalej sú už všedné dni,
širošia rozprávka
i vrchovatá dráma,
aj nebo, očistec,
peklo
(to ten elegán)
tak je to dané dvom,
čo sa v jedno ukuli.

Ale i reťaz
(chvalabohu)
z nehrdzavejúcich obrúčok.

Ale čo tie jablká?
Predsa len
čertovské podarúčky.

Tí jednodvaja,
aj keď sa až do jadierok
celý život zahrýzali,
ostali si verní
(čo čert nechcel)
až za bránu
dušičkových chryzantém.

A deti?
A deti, čo v čerta neveria
(očistec bol v puberte,
peklo môže im byť ukradnuté,
nebo chcú mať tu a teraz
až do
cicrum dederunt me...)
len potriasajú hlavami:

Taký blahoslavený život
sa dnes vidí
už len v zakrytom
zrkadle.

Odkaz

Čo som ja vedela,
mala som
pätnásť rokov,
keď ma takú hlúpu
vydali.

A on,
dedo hneď po svadbe

JÁN MOTULKO

*Medzi riadkami
som našiel...*

naložil ho na loď,
aby mi nemohol...

(Až z Ameriky.)

Dvakrát tam bol,
dvakrát,
až potom prišiel.

Až potom...

Tri dni to,
tri dni to bolelo
a bolelo,
strašne bolelo,
strašne bolelo,
kým si prišiel
ty.

Otec

V pensilvanskej majne
tam bola taká tma!
Okolo mňa boli samí
negri.

Len oči im svietili ako
uhlíky,
aby na nás bolo vidno.

(Rozprával otec, keď bol
ešte zdravý.)

A tá Poľka nám,
nám bielym
varila halušky.
Nikdy som už také
dobré
nejedol.

(Ale keď jeho invalidný
jazyk
zo zarosených oblokov
čítal smrtku,
medzi riadkami som našiel
už len túžbu:

Nikdy mi už nikto,
nikto
také dobré neuvari.

(A potom len tak spakruky
dodal:)

Možno Pánboh,
lebo sa ma už nevie
dočkať.

Už idem, už idem,
keď je taký
netrzeplivý.

S obedom.

Dedičstvo

Lajoš bol dobrý
kamarát,
vodili sme sa za ruku
do školy, zo školy.

Naučil ma smiešne
slová,
malý som im nerozumel.
Dnes by som sa ich hanbil
zopakovať.
Keby ich druhí vedeli
prekladať.

Otec robil s mojím
na štreke.
Mama každý deň uslzená
pozerala do dymiacich
plamienkov
nad uhlíkmi
z bukového dreva.

V čiernej kuchyni
s Lajošom
sme hladno prehltali
napoly roztrhnutý horúci
posúch
zo železnej platne.

Taký dobrý posúch
som už nikdy nejedol.
Ani raz
za osemdesiat rokov.

Panebože, daj, aby
stará Giza
mala v tvojom raji
slnecnú kuchyňu
a aby sa jej posúchy
pripaľovali
len
trošičku.

To na tú
najspravodlivejšiu
chuť.

A. D. 1600

Anno Domini 1600
Slnko vstalo
včasráno
a
blahosklonne pohladilo
plesnivé napätie
purpurového zasadania.

A vtom
člen súdneho tribunálu

vybrúseným jazykom
do toho Slnka
zaťal:

Hľa,
každý hlupák vidí, že
Slnko
každé ráno vychodí a
večer zapadá.

Tak večnú pravdu
osviecuje, že
Zem je stredom vesmíru.

A Giordano Bruno,
aj keď videl
smrť
pokašľovať za dverami,
sa usmieval
nad týmto násilím.

Lebo mu už nad Slnko
jasnejšie bolo,
že ani smrtný tribunál
nepohne
Pravdou,
okolo ktorej sa krúti
tuláčka Zem.

Vzdych

Keď Božia ruka bude
v červenom spektre
zameriavať minulosť
našu prítomnosť,
kde sme v jeho pláne boli,
kde sme v našej pýche žili,
žili nesmrteľnosť,
nájde nič.

Čiernu dieru
vyhorených snov.

Áno,
ostala už len múdrosť
rozosiatických neurónov
z našich
posmrtných všesvetov
na obohranej osnove
pohrebného Dies irae.

Teraz,
či včera,
ale ani potom
(lebo čo je potom čas?)

tá zroduplná
ruka
nebude chcieť
dosadiť
do už vylúštenej
krížovky
svoj
oživujúci
bozk.

Ach...!

Slováci boli všetci, len niektorí chceli zostať takými Slovákmi, za akých ich vychovala škola.

A škola bola uhorská.

To bolo ešte pochopiteľné.

Koncom minulého storočia škola sa stala maďarskou. Dôsledne a nekompromisne maďarskou i tam, kde Maďarov nebolo alebo boli v menšine.

Tak bolo aj v Slovenskom Mederi, dnešnom Palárikove.

Úlohou školy bolo vychovávať Maďarov i z nemaďarov, maďarizovať a tým skriviť i najlepších.

Do maďarizovania boli postavené zákony (Apponyi!), úrady, aristokracia vyššia, ale i nižšia šľachta, ktorá bola horšia, veľkostatkári, kapitál, politické strany, vojsko, žandárstvo, školy, najmä školy. A to od útulní (öveda, my sme hovori-
li „úvoda“) počnúc po najvyššie.

V tomto ohľade osobitná kapitola je cirkevná.

Maďarsko, všetky maďarské režimy posledných dvoch storočí, mali byť zachované a zveľaďované pomocou koncepcie takzvanej svätoštetfánskej, ktorá bola východiskom a základom pre udržanie po-
ťažne obnovenie Veľkého Uhorska.

Svätoštetfánske Uhorsko, „Mariánska krajina“, ovenčená Karpatami, úrodná kotlina Dunaja a Tisy, hospodársky i geopoliticky ideálny celok, ktorého narušenie bolo by hriechom proti prírode, proti záujmom ľudu, všetkého ľudu, všetkých národov a národností tohoto štátneho útvaru, ktorý mal za sebou bezmála celé tisícročie.

Tieto „pravdy“ mali takú presvedčivú silu pre výchovu detí, že nemohlo byť pochybností o trvanlivosti Veľkého Uhorska - a keď predsa bolo po prvej svetovej vojne „okypené“, nič nebolo pre všetky smery maďarskej politiky samozrejmejšie ako obnovenie Veľkého Uhorska.

Aké tu mohlo byť postavenie katolíckej Cirkvi, a nielen kňazov, lež i laikov, úprimne veriacich - je na bielom dni. (Ide tu pravda o náš kraj, o južné Slovensko a o roky môjho detstva, o začiatok tohto storočia. Iná bola situácia v Turci, Liptove, Trenčianskej alebo na Orave.)

* * *

Dnes je nám, dnešným starým, to-bôž mladým fakt Česko-Slovenska samozrejým. I Slovenskej republiky. I to, že Bratislava je Bratislavou, - už nie Pozsonyom a že je hlavným mestom Slovenska. Že sú tu Nové Zámky, Lučenec, Košice, Prešov so svojim slovenskými menami a na Slovensku. Už i len písať alebo hovoriť o týchto dnes tak prirodzených veciach a predstavovať si skutočnosť zo začiatku nášho, zdôrazňujúc nášho terajšieho storočia - aké smiešne, aké zbytočné, po-divné, aký nezmysel!

A predsa.

Nie je všetko až také prirodzené.

Svätozár Hurban Vajanský rok pred svojou smrťou, v druhom roku svetovej vojny, keď sa dozvedel, že v zahraničí sú hnutia proti Rakúsko-Uhorsku a za Československo, vyhlásil (citujem tu Národné noviny turč. sv. martinské zo 17. júla 1915) „podobné zločinné fantázie mne nikdy do hlavy neprišli“. Ak toto vyhlásenie bolo vynútené - a isteže bolo - čitatelia nepoznali úzadie, čítali a hovorili: Tak píše Vajanský, bývalý väzeň, najlepší zo Slovákov, reprezentant národa.

Česká historička V. Olivová píše vjadre takto: Krátko pred utvorením ČSR normálnemu Čechovi ani len na um neprišlo, že by to mohlo byť aj ináč než žiť, existovať v Rakúsko-

Uhorsku. Lepšie povediac ani sa len nezaoberal myšlienkou, žeby Rakúsko mohlo zaniknúť. Najlepší ľudia Čechov dokonca ani nechceli, aby Rakúsko zaniklo. Vieme, že „otec vlasti“ Palacký hovoril z duše národa, v záujme jeho existencie, keď vyhlásoval: Keby Rakúška nebolo, museli by sme si ho vymyslieť. Toho názoru boli všetci vodcovia Čechov - vari okrem malej skupiny Kramářovej i to až na samom konci jestvovania Rakúska. - Sám Masaryk a jeho kruh videl v Rakúsku podmienku existencie českého národa, ochranu jeho pred pangermánškim Wilhelmským Nemeckom.

Tak bolo v Čechách, ktoré mali otvorené všetky okná na západ, živý

cie, keď odnárodňovanie bolo najdôležitejším programom a v tej súvislosti prebiehajúca akcia za zrovnoprávnenie Židov vyvolávala prudké polemiky, ostro sa postavil proti zneužívaniu cirkvi, kostolov a kňazov. Bol za zrovnoprávnenie Židov.

- Správne, hovoril, ale treba zrovnoprávniť všetkých občanov, aby nad nimi nevládli výsadné triedy feudálne. Cirkev má slúžiť ľudu, viesť ho k Bohu. Je proti jej poslaniu, keď sa kosto-ly zneužívajú proti rečovým a iným právam ľudu.

I vesprémsky biskup Procházka odsúdil falšovanie histórie. No škola učila túto falšovanú históriu ako pravú a svätú - a nielen škola.

Preto všetko farár môjho detstva bol taký, akým ho uvidíme.

Karol Šimko pochádzal z Beckova, bol pôvodom Slováč, jeho bratia boli znamenití slovenskí pracovníci, najmä Florent. Bol advokátom chudobných v Košiciach, ako starosta Orla viedol mládež v slovenskom duchu, keď ochorel na pľúca, nemal z čoho žiť, prišiel k svojmu bratovi Karolovi a na jeho fare starostlivo s láskou opatrovaný zomrel.

Vtedy som bol vedúcim Orla u nás, usporiadali sme mu orolský pohreb, vyrukovali sme so zástavou - a tu na cintoríne všetko išlo po maďarsky. Dekan sa zvysoka a zhovievavou blahosklonnosťou pozeral na slovenskosť svojich bratov, nechápal ich. Predsa vzdelaný, človek, inteligent - preboha ako mohol byť iným než Maďarom? Jeho druhý brat sa stal dokonca prezidentom Krajinského úradu v prechodnom čase autonómie, no i tohto svojho brata kládol nízko pod seba - ani nie tak slovami ako celým svojim postojom a pomerom k nemu.

Podľa Karola Šimku: Čo nebolo maďarské, v Maďarsku nebolo ani dost' kresťanské, katolícke ani byt' nemohlo. Odkloniť sa od maďarstva znamenalo zraďiť vlast' i cirkev, Svätého Štefana a všetkých svätých maďarských, zraďiť mariánsku svätoštetfánsku krajinu. Ako by to mohol urobiť katolícky kňaz? A ak to urobil - nuž potom alebo bol poľutovania hodným ubožiakom, hlupákom, alebo zradcom. Takto celkom prevrátený bol svet Karola Šimku. Nepokladal sa za po-maďarčeného, ale za Maďara rovno arpádovského.

Je charakteristické pre ľudí tohto typu, že Čechov, české noviny, českých politikov kládli vysoko nad slovenských. Šimko čítal „Čecha“, katolícky týždenník český, ale nečítal Slováka. Ak aj odoberal slovenské časopisy, inak to nešlo, neboli mu milým alebo potrebným čítaním. O Hlinkovi, Tisovi, Jurigovi, ba aj o slovenských biskupoch hovoril s dešpekto.

No staral sa o to, aby slovenské vydania Spolku sv. Vojtecha, knižky trnavských jezuitov, Vojtaššákova Svätá rodina, misijné knižky z Mödlingu atď boli rozširované, podporoval ich.

Bez neho nebolo by Ludového domu, krásnej poschodovej budovy, v ktorej našli prístrešie všetky spolky. Remeselnícky, čítací, úverový, neskoršie Orol, divadelné krúžky, atď. Pravda, stavbu financoval gróf, no myšlienka bola farárova. Tak bolo i s mnohými ďalšími podnikaniami.

Rozporný človek.

A taký bol i život na fare takmer jedno polstoročie. Tomu primeraný bol postoj dediny k farárovi. Tu korenili nedobré konce dobre myslených začiatkov, sklamaní a napokon tragédií.

VÁCLAV RENČ

Ecce homo

*Tvár stratégiou smrti zmapovaná,
tvár, ktorú ryla Getsemana,
krvavá mdloba s prepadajúcim sa okom,
údes tých, ktorí strnú dávno pred útokom
a čierne slnko bolesti, čo civie z nahých mračien...*

*Keď plačem ako muž, neviditeľne plačem,
nikto a nič však nezadrží ruky žene.
Bremenom súcitu až slepo nadľahčené,
náhlia sa proti prúdu, vlnami sa derú,
cudzieho milujúc tak ako syna, dcéru,
i obhorené, i skrvavené.*

*Tie ruky žien nad lôžkom rodičiek,
tie ruky žien spod detských rakvičiek,
tie ruky, ktoré súcit leptá žieravinou soli,
tie ruky prestreté nad padlým v poli,
tie ruky, ktoré rozmrvia i granátový črep –
tie ruky navyknuté krájať chlieb...*

*O ženských rukách spieva pieseň strohá,
o rukách, čo sa dotýkajú Boha.*

*Kde sú však muži, keď sa krivdy valia?
Čoho sa mužská ruka zažiadala?
Kladiva, meča, ňadra – pohára?
Muž bez činov je ruka beztvárá.*

*Vy Šimonovia, cieľom celí zaslepení!
Tak baran, zlostný, sklonený až k zemi,
nevidí nič, čo vidieť nechce sa mu.
Ak si mu do cesty i celé hory stanú,
aj keby ako v blate kĺzal v krvi,
za vidinou sa ženie – a dôjst' musí prvý!*

*Ženie sa, potkýna... do cesty sa mu zdvihne križ.
Akže si hluchý, počúvaj a zobud' sa, ak spíš!
S bičom sa zhováraj o krivde, o voľacom.*

*Keď plače muž neviditeľným plačom,
zdoláva hnev a láme vlastnú vinu,
ako v ňom nanovo povstáva topor činu.
Činu, čo nechcel, ale čin je tu,
plod stromu bez kvetu,
plod z kvetu, čo až pod kameňom zrel.
Plod ako blesk, blesk ako náhly cieľ.*

*O činoch mužov je ten strohý spev,
o činoch, čo vybuchli ako Boží hnev.*

*Keď plače muž neviditeľným plačom,
chce zostať vzpriamený, stáť, aj keď nemá na čom.
A to je jeho ďalší pád.*

Čím väčší ako prvý je, tým ťažšie bude vstať.

*Ten za ním, ktorý nechcel niest',
mlčky ho dvíha skôr než vajakova päst';
to kvôli nemu povstáva, keď padá na kolena,
a pre krv na šatke, ktorou sa utrie žena.*

*Dlhá je ešte cesta po zrodenie,
aj s polovičkou križa na ramene,
ako je dlhá rieka slz detí a otcov, matiek,
čo prúdi od počatia po počatie...*

*Keď plače Boh neviditeľným plačom,
v mukách sa znovu rodí svet.
Keď plače Boh neviditeľným plačom,
niet cesty späť.*

Z českého originálu preložil
TEODOR KRÍŽKA

ALEXANDER MACH

Kto chápe, nesúdi

O kňazoch v Slovenskom Mederi za Uhorska

styk s anglosaským svetom a najmä s Francúzskom. Česi mali svoju inteligenciu, svoje vysoké školy, svoj vyspelý priemysel, svojich biskupov a arcibiskupov, svoje zemské zriadenie, vysokých úradníkov, generálov, silné zastúpenie v rakúskom parlamente - Ríšskej rade, svoje styky kultúrne a hospodárske možno povedať s celým kultúrnym svetom..

Ferdinand Peroutka na začiatku svojho Budování státu má state, že sa schuti zasmejete nad nepripravenosťou vedúcich českých mužov, ktorých potom nazývali mužmi 28. októbra. Viedenský predseda vlády dával Prahe úradníkov pre prípad, že si Česi vyhlásia republiku, vojenskí veliteli Prahy mal príkaz nepodnikať nič.

Viedeň vo všetkom išla Čechom poruke takže o revolúcii nebolo ani reči, nebolo jej treba. Historici českí i rakúski súhlasne píšú, že Viedeň bola omnoho revolučnejšia než Praha.

Český historik uznáva, že jediný revolučný čin v tých dňoch zo strany Čechov a Slovákov bol Jurigov prejav v budapeštianskom parlamente desať dní pred pražským poťažne turčiansko-svätomartinským rozhodnutím (28. a 30. október 1918)

Českí novinári - podľa Peroutku - pýtali sa Švehlu, vodcu českého „prevratu“ 28. októbra, kto alebo čo rozhodlo, komu ďakovať za víťazstvo. Švehla ukázal na svoj nos.

- Ten rozhodol.

Vycítil: teraz, napoludnie dňa 28. októbra treba sa vybrať a prevziať Obilný ústav. Kto mal v rukách chlieb, ten dostal do rúk moc.

Švehla - sedliak - to vedel a podľa toho konala jeho Národná rada.

Nie Česi ani Slováci, ale záujmy západných mocností vytvorili ČSR. (Temer tie isté, ktoré ho po rokoch v Mníchove zlikvidovali.)

Málo chýbalo a Uhorsko mohlo zastať nedotknuté. Až do konca rákali s tým na západe a upozorňovali na túto možnosť Slovákov i dobromyseľní českí politici.

Toto všetko doložené dokumentmi treba vedieť, oživiť si zabudnuté, aby sme pochopili v celej nahote polozenie napríklad farára v Slovenskom Mederi a kňazov na celom južnom Slovensku.

Vraj „cirkev bola v službách nepriateľov nášho ľudu“.

Ostrihomský arcibiskup kardinál Vaszary v rozvášnenej dobe maďarizá-

- *Začínali ste v Matici slovenskej (MS), v jej vtedajšom Bibliografickom ústave, ale váš hlavný vklad do pokladnice národnej kultúry a budovania Slovenskej republiky po novembri 1989 sa uskutočňoval v podmienkach pôsobenia na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre (UKF). Ako sa vám podarilo zladit' svoje vedecké a literárne záujmy s organizačnou prácou pri budovaní univerzity?*

PETER LIBA: - Raz darmo, svoj životný príbeh vidím v jednom celku. Tie dve štácie: pobyt v Martine a potom v Nitre sú reálne len v našom historickom čase a trochu odlišnom prostredí. Jednota osoby sa rozložit' nedá, preto som zladzoval vždy svoje záujmy s potrebami inštitúcií, v ktorých som žil a ktorým som žil. Osobné som vždy podriadil verejnému, predovšetkým v rodine a potom na pracovisku Maticy slovenskej a širšie v našej kultúre. Zaujala ma práca na bibliografii, lebo nebola rozvinutá, zaujala ma práca literárnej histórie, tematicky to, čo sa pokladalo aj vtedy aj teraz za okrajové. Aj sama Matica slovenská bola na okraji verejného záujmu, aj Pedagogická fakulta v Nitre bola v tom čase na okraji vysokoškolského vzdelávania. Byť na okraji znamená byť okrajovým. Len čo posuniete alebo dáte svoju osobu do plnej aktivity vo veci ušľachtilej a hodnotovo trvalej, musíte zladzovať svoje organizačné aktivity s vedeckovýskumnými, umeleckými; svoju publikačnú činnosť musíte vyrovnávať s prácou pre iných. Tak fungoval aj prekladový či tlačový, distribučný disident pred rokom 1989. Mal som šťastie: aj v MS, aj na PF v Nitre som vstúpil do komunity tvorivých ľudí, do práce, ktorá svojím zámerom presahovala záujmy a poslanie inštitúcií, lebo smerovala vždy do národnej kultúry alebo vyššie. Túžba či povinnosť presadiť sa – ako nepartajný – znamenali vždy žiť na hrane „svojho“ záujmu a záujmu inštitúcie, ideologicky strážené a kontrolované. Ale práve konkrétna práca bibliografa, literárneho historika, vedeckého bádateľa literárnej komunikácie stáli predsa nad privátnym záujmom a oplátilo sa obetovať čas aj organizačno-administratívne Molochovi. Veď bol súčasťou nášho života a slúžil len dobrému.

Rozhodnutie vstúpiť do akademických funkcií po roku 1989 malo svoje pozadie v mojom úzkostlivom odpore proti akémukoľvek návratu akýchkoľvek prejavov komunistickej ideológie. Vedome som vstúpil do služby idey vzdelávania, humanizácie vysokoškolského vzdelávania – a túžby pomôcť vytvoriť v Nitre univerzitu. Dilema pracovať vedecky a manažérsky ma sprevádzala celých deväť rokov, nevyradil som sa z literárnej vedy, ani z myslenia organizátora univerzitného vzdelania. Problémom pre mňa neboli idey, veci, koncepcie, ale konkrétni ľudia, nekonceptné a príliš osobné či skupinové požiadavky.

- *Čo potrebuje v súčasnosti UKF najviac, aby sa ďalej rozvíjala?*

PETER LIBA: - Čo potrebuje UKF v Nitre dnes? Strácam prehľad v konkrétnostiach, vidím už veci z pozadia. Treba predovšetkým reálne, európsky triezve myslenie, nezakalené komplexom slovenskej malosti, regionálnosti, podenkovkej politizácie, tradovaného úzkeho pedagogizmu a falošnej tolerancie krajností (vo vedeckom výskume, pri schvaľovaní nových fakúlt a katedrií, pri interpretácii národnostnej politiky v SR a i.). Do budovania UKF treba vniesť zásadu reálnej spoločenskej potreby a predvídavosti, a nie požiadavky krátkodobého nedomyšleného pragmatizmu (ekonomického, personálneho, slávcitného). Slovom: UKF v Nitre potrebuje tvorivých ľudí, tvorivé prostredie, tvorivé myslenie. Je veľa duplicití v pedagogickom procese, je málo dialógu medzi učiteľmi a študentmi, je menej zodpovednosti a sta-

vovskej i univerzitnej hrdosti. Je veľa dochádzajúcich a menej tvorivých osobností. Technológie sú účinným a racionálnym nástrojom, nie cieľom, a majú slúžiť človeku, študentom a pedagógom.

- *Dlhoročná pedagogická, výskumná i organizačná činnosť v univerzitnom prostredí vám dovoľuje vysloviť aj všeobecnejšie súdy o celkovom smerovaní a úskaliach nášho vysokoškolského školstva.*

PETER LIBA: - Slovenské vysoké školstvo? Stav zložitý, vývin neurčitý. Ani jedna vláda SR po r. 1989 nevypracovala koncepciu rozvoja slovenského hospodárstva a paralelne rozvoja vedy,

(v zmysle stránickej územnej kompetencie) na funkcionároch OV KSS v Martine bola stupidná. Náš zámer podriať MS Slovenskej akadémii vied alebo priamo MK nevyšiel. Nepodarilo sa to ani V. Mináčovi, ktorý negoval miestnu stránicu kliku. Matica slovenská ani v roku 1968 nemala náležito zdôvodnený a vyriešený súlad kompetencie štátnej a spolkovej základne. Celonárodný kultúrny spolok s takou širokou aktivitou, akú mal pred rokom 1948, nemohol mať také spoločenské zázemie a zdôvodnenie po roku 1989. Veda a kultúra sa predsa inštitucionalizovali a partikulárne rozvinuli do celoslovenskej pôsobnosti. Decentralizácia kultúry ani po r. 1989 nebola taká silná, aby

lémov ako aj otázky menovania či volby vedúcich pracovníkov na čelo oboch inštitúcií (pokiaľ sa štát podieľa na ich financovaní), prekračuje rámec jednotlivých mocenských zoskupení a lobistických skupín, je to vec obnovy národnej sebaúcty, lebo ak tú stratíme, čo nám ešte zostane?

PETER LIBA: - MS proklamovaným programom nezaújala tvoriace sa nové vlády SR. Tým, že sa stala angažovanou politickou silou, zredukovala sa vedomie o jej celoslovenskej potrebe, žila len ako protiváha národnostného kvasu na juhu Slovenska. Stroskotali tendencie MS obnoviť sa vo vedeckom šate – na úkor ústavov SAV. Opäť nedomyšlená iniciatíva, ktorá hnala vodu

vého občana bolo možno aj dobré, lebo sme ako generácia tvorivo žili svoj údel a viem, že sme si príliš uvedomovali dejinotvorné poslanie, aj v tých kvázi okrajových vedeckovýskumných centrách, ktorých výsledky sa neskôr ukázali ako jedinečné, napomáhajúce progres vo vedeckom myslení, vo vzdelávaní, v konkrétnej výskumnej i pedagogickej a kultúrnej práci.

Nikdy som nemal pocit európskej izolácie, iba izolácie v informovanosti a v osobných stykoch. Jestvuje kríza slovenskej intelektuálnej špičky, hovorí Š. Luby. Jestvujú však zdroje a vnútorné nepokoje, ktoré treba skúmať a zameriť sa na tie procesy a sily v kresťanskej kultúre, ktoré sú perspektívne, ktoré odstraňujú pesimizmus, apatiu, zlovoľu a posilňujú nádej a existenciálnu istotu. Veď kresťanstvo samo je dobrou zvestou, nádejou.

- *Niekedy si myslím, že tu nejde len o krízu slovenskej inteligencie, ale o krízu západnej civilizácie. Táto kríza navodzuje u veľkej časti európskych intelektuálov, ktorí si ešte zachovali dôstojnosť a sebaúctu, pesimistické pocity, umocňované na jednej strane liberalistickou a ľavicovou ideológiou, sponchybnujúcou celý duchovný a hodnotový kánon našej civilizácie a na druhej strane veľmi „pružne“ sa prispôbujúcou militantným vplyvom islamu. Čo by ste v tomto ohľade povedali stručne na záver? Slovensko má ešte aj svoje špecifikum, ktoré najlepšie charakterizuje skutočnosť, že napr. žiadna kniha historických esejí Paula Johnsona nebola doteraz preložená do slovenčiny. A keď sa na trhu v prvej polovici 90. rokov objavil český preklad jeho Intelektuálov, V. Mináčovi na pokračovanie znevážil tohto „amerického pravičiaru“, hoci P. Johnson je Angličan.*

PETER LIBA: - Súhlasím s vašou diagnózou kresťanstva v Európe, aj s krízou inteligencie, súhlasím aj s pesimizmom, ktorý sa aj mňa často zmocňuje, s ktorým zápasiť. História hovorí..., lenže aká história to hovorí? Zdá sa, že sama historiografia sa dostala do osídliel manipulácie skupín a jednotlivcov. História nepíše tí, ktorí ju tvoria. História hovorí nielen o negatívach, škandáloch, senzáciách... (z nášho úzkeho a často naivného pohľadu). Ale hovorí o skrytých tendenciách, o otvorených prejavoch, zjavných faktoch a o udalostiach pozitívnych ľudských procesov. Žije v nás i okolo nás mnoho tradovaných a nás budovaných „mýtov“. História je aj mýtotvorná disciplína. Možno sa treba naučiť čítať dejiny nezaujato, kriticky a interpretovať fakty v súvislostiach, treba sa naučiť hľadať príčiny. Preto my dejiny čítame len z dôsledkov, a to je málo. Lebo interpretujeme iba jednu stránku, nie komplexne, a nekompetentne.

Som presvedčený, že súčasná, aj kresťanská, inteligencia si musí vydiskutovať dva základné pojmy: pojem slobody a pojem spravodlivosti. Slobodu chápať nie ako oslobodenie sa od niečoho, od niekoho, ale za niečo, za niekoho. A spravodlivosť, odvodenú od biblického chápania slobody ako lásky, a nie od rímskeho práva. Viem, že sme obklopení kultom hmoty, hedonizmu a fenoménom zábavy. Na tom participuje aj jedna časť inteligencie, predajná, indiferentná. Nemám návod, ako uprednostniť angažovanosť inteligencie v záujme duchovnej obnovy človeka, spoločnosti, ľudstva. Poznám dosť veľa pápežských encyklik, homílií, listov, dosť teologickej literatúry, hojne vydávanej a u nás dostupnej lektúry. Nevieť opakovať to, čo je zodpovedne formulované kompetentnými osobnosťami. Naďalej platí hádam staré odporúčanie: Žime kresťanský, príkladne. A navyše: predsa veríme, že nie sám človek riadi vesmír, Zem...

Zhovárval sa EMIL VONTORČÍK

Obzrime sa späť, aby sme videli dopredu

K 75 univ. profesora. Petra Libu

kultúry, umenia a vzdelania. Model demokracie sa zmenil na model princípu: všetko možné = všetko dobré. Samovývin spoločnosti nie je predsa totožný so samovývinom či diktátom trhu. Jestvuje chaos v kompetenciách štátu a jeho inštitúcií. Legislatíva nemá mať vrch, lebo vždy je nástrojom „niekoho“. Ruptúra vzniku vysokých škôl je toho dôsledkom. Každá univerzita ako keby chcela vzdelávať mládež vo všetkých odboroch. Výtráca sa špecializácia v tom dobrom zmysle. A tom sa znižuje aj úroveň univerzitného štúdia. Spolitizovala sa aj Akreditačná komisia. Aj vysoké školy podľahli „diktátu“ reforiem, akoby reformy boli konštantou demokracie. Vysoké školy stratili svoju autonómiu. Zabúda sa, že školstvo je citlivý organizmus duchovný, nie výrobný. Budúci vývin? Zlúčovací proces univerzít bude bolestný, násilný, likvidačný. Múdrost zlučovania väzí v celostnej duchovnej klíme štátu a kultúrneho, múdreho riadenia ministerstiev, a teda vzťahu: štát – občania.

Z uvedeného vyplýva odpoveď na otázku. Do politického života, do sféry riadenia spoločnosti musia vstúpiť osobnosti, zodpovednosť, predvídavosť a prezieravosť – a najmä dialogickosť. To musí zabezpečiť legislatíva, vôľa chcieť dobro pre všetkých. S tým paralelne bude rásť materiálna kultúra, ktorá bez tvorivých ľudí bude stagnovať. Toto „musím“ je, pravda, podmienené.

- *Ako niekdajší pracovník MS z éry Dubčekovho „politického odmäku“ 60. rokov ste levím podielom prispeli k vypracovaniu koncepcie rozvoja národnej bibliografie v podmienkach nástupu automatizovaných systémov riadenia. To vám umožňuje posúdiť, v čom MS zlyhala v 60. rokoch i po novembri 1989. Ako sa vám to javí dnes, s odstupom času?*

PETER LIBA: - Keď mám byť úprimný a otvorený, žiada sa mi vstúpiť do rozpamätávania. Pracoval som v MS ako v štátnej ustanovizni (1957-1973), politicky a programovo zúžennej na úlohy národnej knižnice, bibliografickej dokumentácie, ústredného literárneho archívu a knižničnej práce. Spolková základňa sa síce v r. 1968 sčasti obnovila, ale zakrátko zanikla, aj zákonom. V rámci zákona o MS sa dala rozvíjať vedeckovýskumná práca, aj historiografická. Koncepciu rozvoja bibliografie vtedajší „mocní“ podporili, nevediac, že negujú svoje výberové, stránicové a ideologické zásady. Závislosť MS

„prevalcovala“ organizovanú sieť vedeckých ústavov SAV, sieť kultúrnych, osvetových zariadení, vydavateľstiev a i. V MS nepôsobila taká zjednocujúca sila pracovníkov, ktorí by boli zárukou obnovy MS v jej pôvodných štruktúrach. Do hry vstúpila politika skupín a jednotlivcov. MS sa stala politickou kartou, ona sama už nemala silu odolávať náporom politickej (aj konfesionalistickej) manipulácie. Model MS spred roku 1948 sa historicky vyčerpal a nový sa nepostavil. Nový model sa mohol zrodiť len z nadpolitickej, nadkonfesionalnej, nadstraníckej, nadakademickej úrovne myslenia. MS zlyhala absenciou zdravého národného sebavedomia slovenskej inteligencie, absenciou vlastnej sebazáchovnej energie, falošnou interpretáciou tradície a neschopnosťou slovenskej inteligencie sa zjednotiť v záujme nových kultúrnych procesov.

- *K tým politickým krokom, ktoré otriasli dôverou väčšinového slovenského obyvateľstva SR voči stranám vtedajšej vládnej koalície a vtedajšiemu ministrovi kultúry, bol útok na MS, pretože veľmi pripomenul paralelu s likvidačným postupom komunistov voči nej po februári 1948 i s postojom Novotného v pamätných 60. rokoch min. storočia. MS, to nie je len národná inštitúcia, ale to je sčasti i mýtus a je významnou záležitosťou tohto národa, ako s ňou naloží. Spôsob, akým sa k riešeniu vzťahu spolkovej a štátnej inštitucionálnej zložky pristúpilo, bol dehonestujúci, nehovoriac o tom, že poštatňoval aj tie národné literárne a informačné zbierky, ktoré sa budovali na spolko-
vom princípe. Riešenie týchto prob-*

na mlyn liberálom, ktorí o slovenskom národe nechceli počúvať už v novembri 1989. Išlo im predsa o viacnárrodnostný štát. A vnútorný „rozklad“ MS bol takisto zámerný a hral do kariet niektorým a-národným politikom a intelektuálom. Teda opäť dialogicky nezladený spor medzi štátnou a spolkovou podstatou MS dospel k rozdeleniu, zbytočnému, zdôvodnenému iba rozdielnymi záujmovými sférami – ekonomickými i osobnými.

Súčasný stav MS ako spolku a z nej vyčlenenej Slovenskej národnej knižnice je zákonom uzemnené rozdzvojenie. Vývojové meandre oboch inštitúcií sú typicky slovenské. Obe inštitúcie, žijúce v jednom duchovnom priestore, sa raz musia zísť na spoločnej platforme. Myslím si, že otvoriť celoslovenskú verejnú diskusiu k tejto problematike, diskusiu otvorenú, nezaujatú, nevysmešnú, nemarginalizovanú, ale demokraticky čistú, by nebolo zlé. Naopak. Všetličo by sa mohlo verejne povedať, vyjaviť, vyjasniť, a to bez urážky, bez osobných a stránických konzekvencií. Takúto diskusiu by mal iniciovať minister kultúry alebo poslanci SNR. A len potom uvažovať o zmene zákona, v ktorom by nadobro bolo odstránené ab ovo ono ďalšie a ďalšie rozdzvojenie.

- *Som len jeden z mnohých prislúšnikov našej generácie, ktorý vyjadruje radosť nad tým, že niekto spomedzi nás sa osvedčil v búrlivých premenách časov, v ktorých sme za polstoročie žili a dosiahol aj mimo hraníc SR vysoké ocenenie za svoju vernosť európskym kresťanským tradíciám. Ako vnímate ako čerstvý nositeľ Rytierskeho radu Svätého Gregora Veľkého, osobne i vo všeobecnosti vývoj slovenskej inteligencie?*

PETER LIBA: - Mój životný oblúk obsiahol šesť foriem štátneho usporiadania mojej vlasti. Šesť zásadných zmien, násilných i miernych. Všetky ma vnútorne poznačili. Tento „svoj čas“ som kdesi nazval prievanom, prašným i očistným. Asi sedemnástročný som v sebe vydiskutoval záľahu komunizmu ako historický omyl ľudstva, ako organizované zlo. A potom som sa trápil, ako sa angažovať za morálne i sociálne dobro, ako sa nedať zviest', ako nepodľahnúť, nepoddať sa, nerezignovať ako mnohí moji rovesníci. Moje rozhodnutia podliehali mravnému korektívu, ktorý som živil náboženskou, filozofickou a básnickou lektúrou. Vedel som sa usmievať, aj keď to bolelo. Žiť s vedomím druhostupňo-

Porotcovia a hostia literárnej súťaže Jurinova jeseň. Zľava: T. Križka (predseda poroty), P. Mišák, I. Vaško, P. Kubica, P. Holeštiak

Rastie nová generácia autorov duchovnej tvorby

Posledné záblesky teplého a pestrofarebného babieho leta si odniesli z kysuckého kraja do rôznych kútov Slovenska účastníci podujatia Jurinova jeseň 2006. Na príprave už druhého ročníka sa podieľali Žilinský samosprávny kraj, Kysucká knižnica v Čadci a Obec Klokočov. Jeho hlavnou časťou bola Celoslovenská literárna súťaž v duchovnej tvorbe s toľkým názvom – Jurinova jeseň. Pre mladých, začínajúcich ale aj zreľých autorov duchovnej poézie a prózy bol pripravený bohatý program. Nechýbali prednášky a besedy na témy súčasná náboženská tvorba s Teodorom Križkom, exilová a náboženská literatúra a súčasná knižná kultúra s niektorými slovenskými literátmi. Solídny záujem o literatúru prejavili na besede v čadčianskej Kysuckej knižnici nielen súťažiaci, ale aj študenti stredných škôl. Najčastejšia otázka pritom znela „ako správne na básne?“.

Odborná porota, ktorej predsedal básnik Teodor Križka, v zložení Imrich Vaško, Peter Kubica a Peter Mišák si vyhradila čas aj na osobnú konzultáciu súťažných diel s autor-

mi. V komornej atmosfére čarovnej rozprávkovej miestnosti výtvarníka Ondreja Zimku odznali nielen hodnotenia, ale aj svedectvá, životné skúšky, pocity a ich pretavenie do literatúry. Vyhlásenie výsledkov a pietna spomienka na Pavla Hrtúsa Jurinu sa konali v jeho rodnej dedinke Klokočov. „My sa dnes s úctou skláňame pred úžasnou silou citu, z ktorého sa zrodilo nevšedné literárne dielo. Dnes môžem s hlbokou úctou vysloviť len naše úprimné ďakujeme. Ďakujeme za pomník postavený tomuto kraju zo slov a vrúcnych citov,“ povedal pred pamätnou tabuľou exilového literáta Pavla Hrtúsa Jurinu starosta obce Klokočov Ľuboš Stríž.

Hlavnú cenu súťaže v kategórii poézie, ktorú udeľuje Obec Klokočov, získala Katarína Džunková. Druhú cenu Jurinovej jesene v kategórii poézie, ktorú udeľuje Kysucká knižnica v Čadci, putovala Silvii Kaščáckovej a Tretiu cenu Jurinovej jesene v kategórii poézie, ktorú udeľuje Žilinský samosprávny kraj, si odniesla Barbora Brezinová. Hlavnú cenu súťaže v kategórii próza, ktorú udeľuje Obec KJllokočov, si odnie-

sol Peter Fogaš, Druhú cenu Jurinovej jesene v kategórii próza, ktorú udeľuje Kysucká knižnica v Čadci, patrila Imrichovi Jesenskému a Tretia cena Jurinovej jesene v kategórii próza, ktorú udeľuje Žilinský samosprávny kraj, bola prisúdená Marošovi Andrejčíkovi. „Mysleli sme si, že druhý ročník Jurinovej jesene sa konať nebude pre malý záujem zo strany súťažiacich. Do súťaže zaslalo svoje práce minulý rok 23 autorov. Na začiatku tohto roka sme ostali prekvapení. Súťaž ešte nebola vyhlásená a už do knižnice prišlo niekoľko súťažných prác. Preto som oslovila, ďalších organizátorov, ktorí sa ochotne pridali. Do Celoslovenskej literárnej súťaže v duchovnej tvorbe v kategóriách poézie a próza sa v tomto ročníku zapojilo 86 autorov, v kategórii duchovná poézia súťažilo 63 autorov. V kategórii duchovná próza súťažilo 23 autorov. Rozšírilo sa aj vekové spektrum. Najmladší autor mal 12 rokov a najstarších úctyhodných 85 rokov,“ uzavrela riaditeľka Kysuckej knižnice v Čadci Janka Mudriková.

Text a foto: ZUZANA MUCHOVÁ

Katarína Džunková, víťazka Jurinovej jesene v kategórii poézie

Kriesenie života v nových zbierkach Zdenky Lacikovej

Zdenka Laciková (1969) žije a tvorí na Záhorí v Kopčanoch. Doposiaľ vydala zbierky básní *Vinopády* (2000), *Úponky* (2001) a *Spieva mi život* (2003). Publikovala v Sme, v Novom slove, Dotykoch, Kultúre a Gama Magazine. Jej básne a zamyslenia boli recitované v Slovenskom rozhlase a rádiu Twist, VTV. Úspešne sa zúčastnila mnohých autor-ských súťaží. Je laureátkou Chalupkov-

obsahuje básne, ktoré majú charakter rozprávkových príbehov, pričom sa dotýkajú tematicky regiónu Záhorie; v tejto časti zbierky je nepochybne najpôsobivejšia básne O holičskej studni. Zbierka básní *Husle v nás* poskytuje veľmi príjemný čitateľský zážitok – snaží sa evokovať v ľudoch hodnoty dobra.

Druhá básnická zbierka *Koreň v rodnej zemi* má odlišné tematické zamera-

ho Brezna, víťazkou Mělnického Pegasa a viacnásobnou víťazkou O Tachovskou renetu v ČR. Za svoju literárnu tvorbu získala cenu Ministerstva školstva SR, Cenu Mikuláša Kováča udelenú Literárnym a hudobným múzeom pri ŠVK v Banskej Bystrici, v ČR Cenu Jana Masaryka, udelenú nadáciou JANUA v Prahe. Je členkou Spolku slovenských spisovateľov, ako aj Klubu autorov a priateľov literatúry v Holiči. V októbri sa v knižkupectvách objavili jej dve nové básnické zbierky – *Husle v nás* a *Koreň v rodnej zemi*.

Zbierka *Husle v nás* sa skladá z dvoch častí: Snivé libretá a Keď sa obzrieš. Hneď v prvej básni List čitateľovi autorka sa vyznáva: „Keď čítaš práve básne túto, tak sa aj tvojou stáva. Viac nepatrí mi. Je mi ľúto. Viem, verš je vriaca láva, čo neprestajne zvnútra kypí“. Tieto verše vystihujú autorkin prístup k čitateľovi – Zdenka Laciková sa totiž veľmi rada podelí s čitateľom o svoje najvnútornejšie pocity. Poetka používa vo svojich básňach majstrovsky zvládnutý viazaný verš. Každá básne obsahuje svoj vlastný vnútorný svet. Z jednotlivých veršov sála dobrota a láskavá energia. Druhá časť zbierky Keď sa obzrieš

nie: autorka síce žije a tvorí na Záhorí v Kopčanoch, ale pochádza z Prašíc, a už v predslove sa zmieňuje, že v tejto zbierke predovšetkým detstvo tvorilo jej základný inšpiračný zdroj. Aj v zbierke *Koreň v rodnej zemi* naplno rezonuje básnický talent Zdenky Lacikovej. Autorka naplno rozvíja dynamiku svojej tvorivej fantázie, presne definuje základné princípy lásky k životu. Básne Zdenky Lacikovej sú presvietené vzácnou esenciou pozitívnych emócií, ktorá pramení v kladnom vzťahu k životu. Poézia Zdenky Lacikovej má jednoznačne vizuálnu podstatu. Poetka prevažne maliarskym spôsobom popisuje krásu dediny a vidieka, v ktorých vidí určitú protiváhu k dnešnej nervózne chaotickej dobe. Autorka sa vo svojich básňach nadchýna krásou prírody. Aj v zbierke *Koreň v rodnej zemi* Zdenka Laciková brilantne pracuje s viazaným veršom a predvádza dokonale zvládnuté umenie rýmovania.

Dotyk s poéziou Zdenky Lacikovej poskytuje nefalšované, plnohodnotné myšlienkové osvieženie; jej verše kladne ovplyvnia naše emócie, pričom vnímavý čitateľ v nich môže nájsť aj určitú duchovnú oporu v dnešnej zložitej dobe.

JÁN RAK ml.

Rating slovenskej poézie

Ruské centrum vedy a kultúry a Spolok slovenských spisovateľov v utorok 21. 11. 2006 predstavili v Bratislave reprezentatívnu dvojazyčnú antológiu slovenskej poézie druhej polovice 20. storočia a začiatku 21. storočia IZ VEKA V VEK (Zo storočia do storočia), v ktorej je zastúpená básnická tvorba viacerých významných autorov – J. Kostra, V. Mihálik, L. Fuchs, M. Válek, V. Turčány, M. Rúfus, M. Ferko, F. Štraus, J. Buzássy, J. Mihalkovič, J. Navrátil, I. Gallo, J. Majerník, J. Stacho, V. Šikula, L. Feldek, T. Janovic, D. Banga, G. Hupka, V. Kovalčík, J. Šimonovič, Š. Strážay, O. Nagaj, M. Kováčik, V. Kondrot, T. Klas, M. Haugo-

vá, M. Pius, J. Rezník, H. Košková, P. Stanislav, Š. Moravčík, M. Lechan, V. Hronec, I. Baláz, K. Peteraj, J. Schut, F. Lípka, P. Štilicha, J. Štrasser, M. Chuda, J. Zambor, R. Čížmárik, M. Podhradská, J. Švantner, J. Tazberík, J. Kalnický, J. Kantorová-Báliková, E. Kováčová, O. Čiliak, M. Ďuga, D. Hivešová-Šilanová, M. Dudok, N. Hostovecká, D. Podracká, J. Kuniak, J. Leikert, D. Hevier, P. Janík, T. Križka, V. Prokešová, S. Chrobáková-Repar, J. Urban, I. Válek, M. Grupač, J. Mojžítová, Š. Chrappa. Antológiu, ktorá vyšla ako siedma časť projektu antológií poézie jednotlivých slovenských krajín a jazykov,

zostavili S. N. Glovjuk a J. Kalnický. Autorom predslovu k celej sérii antológií je iniciátor a vydavateľ projektu S. N. Glovjuk, autorom predslovu k slovenskej antológii je P. Janík. Publikácia vyšla v moskovskom vydavateľstve Pranat s finančnou podporou Ministerstva kultúry Ruskej federácie. Vrávi sa, že nikto nie je doma prorokom a vzťahuje sa to aj na slovenskú poéziu, ktorej antológia sa v aktuálnom ratingu prestížneho časopisu *Literaturnaja gazeta* umiestnila na druhom mieste, čo svedčí o jej mimoriadnom úspechu na veľmi náročnom, vyspelom a rozsiahlom ruskom knižnom trhu.

PAVOL JANÍK

Sprievodca po trnavských cintorínoch

Neskorá jeseň prináša okrem spadnutého lístia a nostalgije za horúcim letom aj pokojnejší rytmus každodenného života. Ani si to veľmi neprípúšťame, že tak ako príroda aj my čakáme na obnovu vitálnych síl práve v kratších dňoch roka.

Mnohí z nás však chceme dotiahnuť úsilie v práci načas, zvlášť keď vieme, že druhých to obohatí, prekvapí, poteší a nadhlo zostane v pamäti.

V pamäti všetkých, ktorí sme boli prítomní v Zrkadlovej sieni Divadla Jána Palárika v Trnave na slávnostnom uvedení knihy *Sprievodca po trnavských cintorínoch* – 3. časť Adrieny Horváthovej, pretrvá večer 27. októbra 2006 plný lásky a ľudecstva.

Trnavský samosprávny kraj, Knižnica Juraja Fándlyho, Divadlo Jána Palárika a Miestny odbor Matice slovenskej v Trnave sa postarali o dôstojnú prezentáciu tejto publikácie, v ktorej pri listovaní mnohí našli svojich známych i najbližších. Inšpiráciou na vydanie *Sprievodcu po trnavských cintorínoch* bola do

veľkej miery publikácia o Národnom cintoríne v Martine. Motívom bola zrejme aj skutočnosť, že práve v 3. časti *Sprievodcu* nachádzame desiatky významných osobností, ktorí v Trnave študovali alebo tu pôsobili. Súčasťou je i celá jedna generácia výtvarníkov, spisovateľov, divadelníkov, hudobníkov a umelcov, ktorí zomreli v ostatných rokoch.

PodĎakovanie za vysoko humánnu prácu v tvorbe autorky Adrieny Horváthovej vyslovil Tibor Mikuš, predseda Trnavského samosprávneho kraja. Súčasne jej zablahoželel k jej okružnému výročiu narodenia.

V úprimnom tóne zneli i slová Anny Pilárikovej za Maticu slovenskú, s poďakovaním za iniciatívu v početných literárnych podujatiach nielen v rámci okresu a kraja, ba priam celoslovenskom, aj s odovzdaním pamätnej medaily za dlhoročnú prácu na matičnom poste.

ALŽBETA KOLLÁRIKOVÁ

Karol Sidor, ktorý bol považovaný za najvernejšieho priateľa medzivojnového Poľska a bol uznávaný ako vedúca osobnosť polonofílov v vedení HSES, uverejnil v denníku Slováka dňa 15. februára 1936 úvodník „Diplomacia srdca“. V historickej tlači sa s tým možno zoznámiť ako s konštatovaním, že sa zastal slovenskej menšiny v Poľsku. Nič viac. Nezaškodí sa s tým trochu bližšie zoznámiť.

Karol Sidor vtedy, ako hlavný redaktor Slováka, napísal: „V tieto dni má zaujať dr. Juraj Slávik miesto čs. vyslanca vo Varšave. Súčasne má prísť nový poľský vyslanec, aby uprázdnené miesto vyslanca v Prahe bolo tiež obsadené. To sú momenty, ktoré poukazujú na zlepšujúci sa pomer medzi Prahou a Varšavou. V týchto vážnych chvíľach ozaj niet kedy vzájomne sa dráždiť a prípadne bagatelizovať. Oba štáty majú svoje zastúpenia v hlavných mestách všetkých európskych štátov, prečo by zastúpenia nemali byť práve v Prahe a vo Varšave? V dvoch centrách do ktorých – vzhľadom na Berlín a Moskvu – zbíhať sa budú skôr-neskôr nitky pokoja celej Európy.“

Vyslanec dr. Juraj Slávik sa už dávnejšie rozlúčil so svojim rodným Slovenskom a zatiaľ čo v Prahe sa s ním rozlúčil, ktorý bol v Prahe na jeho rozlúčku usporiadaný, vyslanec dr. Juraj Slávik prehovoril o diplomacii a osvedčil, že „najlepšou diplomaciou je diplomacia srdca... My Slovania, sa nájdeme v rozhodujúcich chvíľach!“

S takými zámermi sa zberá náš nový vyslanec na svoje pôsobisko do Varšavy. Iste zábery šľachetné, o akých sme do dnes od vyslancov nášho štátu slova nepočuli.

Srdce... slovanstvo... diplomacia...

Tri pochopy, ktoré boli od seba v praktickom vykonávaní našej zahraničnej politiky na míle vzdialené. A možno preto citovnejšie založeným Slovákom dosavadná naša zahraničná politika zdala sa byť chladnou a nezohrievajúcou. Založená na ľadovom poznani rozumovom často vypovedala službu – napr. s pápežskými nunciami – aj keď v snehu našla pre svoj život väčšinu, bola to vždy väčšina mechanická, bezduchá a bezsrdcová, nezviazaná v punkte zahraničnej politiky so srdcami všetkých. Zdôraznený bol vždy len a len rozum a vystretný bol proti srdcu a citovnému svetu, akým je pre národovca i slovanstvo.

I keď by sme pripustili, že „bez Ruska niet slovanstva“, jednako len uznáť musí každý, že akési slovanstvo jednako len jestvuje, lebo keď akiste ono drží Slovákov a Čechov, práve tak Srbov, Chorvátov a Slovincov v jednom štáte a núti ich hľadať cesty k bratskému vyrovnaniu sa. Hlásť slovanstvo navonok a nemať ho v poriadku doma, nebolo by na mieste.

No podľa všetkých znakov stojíme tu doma i v Juhozápadí pred dvermi nových časov i v tomto smere a slová dr. Slávika znejú ako zvestovatelia nového jara i v zahraničnom domyslení.

Žiaľno do tejto skoro-skoro sentimentálnej, ale rozhodne šľachetnej náhly nručuje sa nový tón, v tejto chvíli diosenentne znejúci.

„Slovenský denník“ totiž 14. t.m. uverejňuje rezolúciu slovenských katolíckych sokolov z Pittsburghu, ktorú sme aj pre „Slováka“ dostali a mienili ju neskôršie uverejniť. No, keď sa má dať na cestu novému vyslancovi, vyberajúcu sa do Varšavy, nemáme nič proti tomu a rezolúciu doslovne uverejňujeme:

V záujme Spiša a Oravy.

Medzi členmi Slovenského katolíckeho sokola, zb. 16. v Pittsburghu Pa, bol rozšírený poľský časopis „Sokół Polski“, v ktorom poľskí sokoli protestujú proti utlačovaniu poľskej menšiny v Československu.

Keďže mnohí naši členovia pochádzajú zo Spiša a Oravy, mnohých rodiny sa nachádzajú v tej čiastke, ktorá bola odtrhnutá od Slovenska a pripojená k Poľsku, a zo skúseností a ponos našich bratov vieme, že Slováci na Spiši a Orave, nachádzajúci sa pod poľským panstvom, pripravení boli o všetky ľudské práva, či už náboženské, kultúrne alebo politické.

Kňazi, verní svojmu slovenskému rodu, sú odstraňovaní zo slovenských dedín, deti môžu chodiť len do poľských škôl, slovenským dedinám vládnú len Poliaci.

Keďže tiež vieme, že Poliaci v Československu majú svoje poľské školy všetkých druhov až po univerzitu, platené československým štátom, že dostávajú zamestnanie v štátnej službe, že si vládnú v obciach a že sú i na snehu v Prahe zastúpení, uznáame sa na tejto rezolúci:

Československú vládu žiadame, aby zakročila u poľskej vlády proti utlačovaniu slovenskej menšiny v Poľsku, najmä v dedinách odtrhnutých od Spiša a Oravy, aby zabránené bolo popoľšťovanie slovenských detí.

Menovite žiadame, aby Matica slovenská, ktorá tak pekne začala pracovať medzi nami tu v Spojených štátoch, zahájila svoju kultúrnu činnosť i medzi slovenskými bratmi v Poľsku, utlačovanými

MATEJ ANDRÁŠ

Diplomacia srdca

a nemajúcimi možnosť sa verejne k svojim zmluvami zaručeným i ľudským právam hlásiť.

Ak by sa poľská vláda protivila tejto kultúrnej činnosti medzi našimi slovenskými bratmi, žiadame československú vládu, aby rovnako merala Poliakov v Československu a nedávala im žiadne iné práva, len aké majú Slováci v Poľsku.

Dané v Pittsburghu 17. januára 1934. Za zbor 16. Slovenského katolíckeho sokola.

Rezolučný výbor:

Jozef Maťašovský, Ján Kapolka a Paul Blahut“.

Karol Sidor ďalej v úvodníku pokračuje:

„Iste zaujímavá rezolúcia. Vznikla v Pittsburghu, kde je čl. konzulom Slováka dr. Papánek, poslaná nám bola z Prahy, kde je zahraničným ministrom Slováka dr. Hodža a dotýka sa v prvom rade Slováka dr. Slávika, ktorý ide ako vyslanec do Varšavy.“

Aká mnohomluvná zhoda náhod...?

Ale pýtame sa: „slovenská otázka“ v Poľku do 14. februára 1936 nejestvovala? Neboli tam naši slovenskí bratia a sestry zo Spiša a Oravy?

A kto sa staral o nich? Kto sa bol pozrieť na nich, či majú čo slovenského čítať a vôbec ako žijú?

Ich starosti, túžby a bôle počúval len Andrej Hlinka a prakticky účinkoval medzi našimi v Poľsku len Spolok sv. Vojtecha. A keď podielové knihy a kalendáre Spolku sv. Vojtecha naši v Poľsku raz pre vysoké clo a druhý raz pre nepovolený „predaj kníh“ nemohli dostať – bol som to ja, ktorý som zakročil, aby sa na spolkové veci nevzťahovalo ani otázne clo ani otázny „predaj kníh“. A túto jedinou duševnú stravu zo Slovenska dostávajú naši Slováci v Poľsku už bez každej ďalšej prekážky nehatene i dosiaľ.“

Kde bol vtedajší konzul z Pittsburghu, vtedajší minister zahraničných vecí z Prahy a vtedajší vyslanec z Varšavy? Ich najmenšia starosť bola väčšia od tej starosti, akú prejavovali voči Slovákom v Poľsku. Nehovorím ani o tom, aká bola ich starosť, keď v nedávnom vzájomnom vypovedaní čl. občanom z Poľska a poľských občanov z ČSR – slovenské rodiny, usadené na území poľskom 30 – 50 rokov, mali už tiež výpovedť a my sme museli vynaložiť všetky sily, aby bolo vykázané zrušené a rodiny mohli sa vrátiť do svojich vlastných domov, obchodov, fabrik a dielní v Poľsku.

Takto o Slovákov v Poľsku sami-bíťi a upodozrievaní doma – museli sme sa starať. Starat' sa o ich duševné a hmotné statky. A starali sme sa svedomite a čo nám sily stačili.

Teraz opozdene prichádza rezolúcia z Pittsburghu a mieša slovenskú otázku v Poľsku s poľskou otázkou na Sliezsku. Žiada revanš, hoci najprv malo by sa zistiť, čo v záujme Slovákov v Poľsku uro-

bilo na kompetentných miestach naše vyslanectvo vo Varšave a konzuláty v Krakove a Lvove. Či sa kto ozval za ich práva tak aspoň, ako za práva Čechov, kolonizovaných na poľskej Volyni a majúčich i svoje zastúpenie v poľskom sejme? Koľko raz boli naši vyslanci a konzuli na Volynsku a koľko raz na poľskom Spiši a Orave?

Ale nerušíme slávnostné chvíle a necitujeme trpkú minulosť. Do Varšavy odchádza vyslanec, rodom Slováka, do neho skladajme nádej, že veci vyšetří a podá pomocnú ruku svojim krvným bratom a sestram na Orave a Spiši tak ako i vo Varšave a po iných poľských mestách roztruseným. Tu musí nastúpiť „najlepšia diplomacia“, t.j. „diplomacia srdca“ a pri jej vykonávaní iste lepšie časy svitnú Poliakov na Sliezsku a Slovákom v Poľsku.

Prejavujeme nádej. Možno – nesklameme sa.“

Karol Sidor položil vo svojom člán-

venska a pripojený k Poľsku. Je pravda, že Sidor odsudzuje útoky na Poľsko, ktoré z tohto dôvodu sú podnikané, ale zdôrazňuje pritom, že „slovenská otázka“ v Poľsku existovala a existuje, že treba pomáhať Slovákom v poľskej časti Spiša a Oravy, že musí konečne nastúpiť „diplomacia srdca“. Poliaci musia prestať odnárodňovať deti spišské a oravské, poskytnúť pomoc kultúrnej a náboženskej práci Slovákov na dedine atď.

„Polska Zachodnia“ prejavuje ľútosť nad tým, že Sidor sadol na lep antipolskej agitácie, ktorou sa vraj Česi usilujú vraziť ideový a politický klin medzi Poliakov a Slovákov. Lebo len pobúrenie sa musí zmocniť každého Poliaka, keď číta hlúposti o slovenskej menšine na poľskej Orave a Spiši a súčasne aj zarmutok, že tak píše vodca sympatických slovenských autonomistov Karol Sidor, ktorý pozná Poľsko a poľské veci.

Pán Sidor vie veľmi dobre o tom, že

nikdy nebolo slovenského obyvateľstva v dedinách spišských a oravských, ktoré Poľsko dostalo pri rozhraničení sporných terénov. Pán Sidor vie, že nijaká slovenská dedina nebola odtrhnutá od Slovenska, lebo dediny na Spiši a Orave pripadli Poľsku od Uhorska, tak ako Pomoransko od Pruska alebo Volyn od Ruska... Pán Sidor ďalej vie, že ľud spiško-oravských dedín je ľudom čisto goralskej krvi, že je to ľud poľský, tak ako obyvatelia Podhalia, Żywiecka, Nowotarska a Pienin. Preto nemôže byť ani reč o popoľšťovaní slovenských detí, o polonizácii bohoslužieb, škôl, kultúrneho života atď.

Možno hovoriť len o repolonizácii, t.j. navrátení poľského jazyka ľudu, ktorý vytrval po stáročia pod útlakom maďarským a pod slovenskými vplyvmi kultúrными a jazykovými, ktoré prenikali kostolom, školou a spoločenskými inštitúciami.

Pán Sidor vie ďalej, že Poľsko si pamätá, že ešte viac takých poľských goralských dedín je na Orave, na Spiši a v čadčianskom okrese, kde žije na 70 000 Poliakov v uzavretom území a že tento poľský ľud nemá až dosiaľ žiadne práva jazykové, kultúrne a národné, že poľský ľud na Slovensku je štatistikami úplne ignorovaný a na poli kultúrnom a hospodárskom je s ním zaobchádzané najhorším spôsobom. Vzhľadom na srdečný priateľský pomer medzi Poľskom a Slovenskom nevieli Poliaci boj o práva pre poľský ľud na Slovensku. Nazdávali sa, že za dnešnej situácie, keď Poľsko vedie boj proti útlaku Poliakov na Tešínsku, nebolo by účelné vyvolávať rozpor so Slovákami, ktorí sú od Čechov tiež brutálne utlačovaní a bojujú o svoje politické oslobodenie. Preto Poliaci mlčali o osude 70 000 poľských gorolov. Preto tiež časopis chce pokladať článok Karola Sidora za obratne prepašovanú českú provokáciu, proti ktorej poľský národ bude vždy jednomyselný! Na južnú hranicu poľskú stavajú Poliaci bdelú stráž!!! Poliaci nedovolia, aby sa ktokoľvek pokúšal robiť si záľusk na poľský ľud žijúci na hraniciach poľského štátu a súčasne so zvýšenou pozornosťou budú bdieť nad situáciou svojich rodákov, ktorí zostali na Slovensku.

Poliaci vidia v celej veci provokačnú a potupnú prácu českú, ktorá chce obrátiť slovenskú pozornosť iným smerom: Bájka o Slovákoch na poľskej strane Oravy a Spiša bola vymyslená preto, aby tým ľahšie bol poslovený poľský ľud na druhej strane hranice.

„Polska Zachodnia“ apeluje na Slovákov, aby sa nedali vyprovokovať perfídny Čechmi, ktorí chcú vťahnúť Slovákov do svojho štátneho organizmu a úplne ich vyhubiť, varuje Slovákov pred nerozvážnymi politickými krokmi“.

Vyslanec Juraj Slávik na záver oznamuje, že na článok upozornil redakciu „Slováka“. Nemáme vedomosti, žeby sa

redakcia „Slováka“ bola ďalej venovala danej problematike. To však neznamená, že na „frontoch vládom pokoj“.

Hoci redakcia „Polski Zachodniej“ hovorí rečou až príliš jasnou, ako dnes podrobne vieme, nehovorí pritom rečou idúcou od srdca a teda pravdivou. Paradoxom napríklad je, že v čase dvadsiatych a tridsiatych rokov, keď vedenie HSES – a najmä Karol Sidor a ním vedení polonofíli – robili krajne propoľskú politiku, vystúpilo poľské Ministerstvo zahraničných vecí s dôsledne utajovanou iniciatívou uskutočniť plán, ktorý sa priamo dotýka integrity Slovenska: dňa 9.II.1927 pod č.K. I 756/pf/180/27 zaslalo list poľským konzulátom v Bratislave a Ostrave a vyslanectvu v Prahe s návrhom rozvinúť tajnú akciu s cieľom „prebudiť poľské národné vedomie“ u obyvateľstva Spiša, Oravy a Kysúc. Okrem sondážneho charakteru list obsahoval aj konkrétny návrh na postup celej akcie. Na uvedený list odpovedal poľský vyslanec v Prahe Zygmund Lasocki pod č. 23/S/27 dňa 18.III.1927, v ktorom okrem iného píše: „Terajšiu informáciu považujem za oneskorenú, nespĺniteľnú a okrem toho za škodlivú pre styky medzi Poľskom a Československom. Tak vyslanectvu, ako ani konzulovi Staniewiczovi, s ktorým som rokoval v tejto veci pred jeho odchodom z Bratislavy, je existencia väčších poľských zoskupení na Slovensku neznáma... nemôže byť ani reč o desiatkach tisícov ľudí, ba dokonca o tisícoch by bolo ťažko hovoriť... Úspech uvedenej akcie považujem za vylúčený... Naproti tomu by musela vyvolať čo najsilnejší odpor... zo strany slovenskej spoločnosti, ktorá nemôže... zabudnúť na stratu niekoľkých obcí v prospech Poľska, v ktorých žijú Slováci.“

Na tento list dostal vyslanec Lasocki z Varšavy odpoveď v ktorej ho poučil: „Ministerstvo zahraničných vecí súčasne oznamuje, že mu nie je známe o slovenských obciach pripojených k Poľsku. Je pravda, že v niektorých obciach poľského Spiša a Oravy obyvateľstvo sa správa voči Poľsku rezervovane – vzhľadom na to, že hovorí po poľsky, treba ho považovať za poľské ne u v e d o m e l é obyvateľstvo a nie za Slovákov...“ Nie je bez zaujímavosti, že Zygmund Lasocki bol vzápätí odvolaný. Novým vyslancom sa stal 31. augusta 1927 Waclaw Grzybowski.

Akcia uvedomovania poľsky hovoriacich slovenských Gorolov rozbehnutá poľským Ministerstvom zahraničných vecí pokračovala na operatívnych porádach uskutočňovaných vo Varšave. Neskôr sa ťažisko premieslo do Katowíc, pretože iniciatívu prevzal sliezsky vojvodca Michal Grażyński, ktorý si vytvoril okruh spolupracovníkov. Okrem funkcionárov z ústredia MZV a zo zastupiteľských úradov v Československu (K. Ripa, konzul v Ostrave, Malholme, gen. konzul v Ostrave, W. Łaciński, konzul v Bratislave), ho tvorila veľmi významná krakovská skupina (vysokoškolskí profesori W. Goetel, W. Semkowicz), kňaz Ferdinand Machay, ďalej Dr. L. Wolf, poslanec čs. snemu z Ostravy, riaditeľ poľských gymnázií v Orlovej (ČSR) a v Nowom Targu (Poľsko), senátor poľského sejmu F. Gwizdz.

Uvedieme zopár zásad a úloh, ktorými sa riadili:

1/ Kvôli utajeniu pôsobiť navonok zásadne z Českého Tešínska, t.j. z čs. územia,

2/ zabezpečiť výchovu poľských kádrov z miestnej inteligencie (stredné školy na Č. Tešínsku, univerzita v Bratislave, resp. v Krakove),

3/ nadväzovať a udržiavať styky s „potenciálnymi“ Poliakmi, napr. so študentmi v Kežmarku, s klerikmi v Bratislave a Sp. Kapitule,

4/ organizovať zájazdy, výlety, letné tábory poľských skautov a vysokoškôlkov z Poľska na Spiši, Orave a Kysuciach,

5/ vydávať a rozširovať na Slovensku poľské kalendáre, časopisy a najmä náboženskú literatúru,

6/ zamestnávať čs. občanov Poliakov z Tešínska na „poľských“ majetkoch na daných územiach (Lubovňa), presídľo-

vať tam poľských dôchodcov z Tešínska. Naliehať na grófa Zamojského, majiteľa hradu v Lubovni a kúpeľov Ružbachy, aby zamestnával poľský personál, lekárov a pod.

7/ venovať sa príprave sčítania ľudu v ČSR, aby sa vykázala existencia obyvateľstva, hlásiaceho sa k poľskému jazyku.

8/ získať postupne kultúry a hospodársky vplyv na „poľské“ centrá na Spiši a Kysuciach na Slovensku,

9/ vyhybať sa otvorenej propagačnej činnosti, čo by bolo pre vec veľmi škodlivé, mohlo by to naraziť na odpor samotného obyvateľstva, ktoré by sa zrieklo akéhokoľvek spojenia s poľskosťou,

10/ akcia bude dotovaná potrebnými financiami z prostriedkov Ministerstva zahraničných vecí vo Varšave a Sliezskoho vojvodstva v Katowiciach.

V rokoch 1929-1938 sa uskutočnilo 8 konferencií, ktoré sa sprvu venovali slovenskému Spišu, Orave a Kysuciam, neskôr pod vplyvom krakovskej skupiny sa začlenil aj bod „Slovensko“ ako také, so zámerom zapojiť do akcie tú časť slovenskej verejnosti, ktorá zaujímala priateľský postoj k Poľsku, pričom rozhodujúcu skupinu mali tvoriť kňazi z pohraničných dedín. Na konferencii 13.IV. 1931 sa rozhodlo: „Kňazi z poľského Tešína nadviažu písomný styk s katolíckym duchovenstvom na Spiši, Orave a v oblasti Čadce s cieľom získať niekoľkých kňazov, ktorí priaznivo naklonení poľskej veci, mohli by tam neskôr vyvíjať aktivitu“. Súčasne sa rozhodlo, že „viacero redakcií katolíckych časopisov z Poľska pošle svoje ukážkové exempláre katolíckym kňazom na Spiš, Oravu a na Kysuce, aby si ľahšie osvojili poľský pravopis. Možno takouto cestou sa podarí získať niektorého pre poľskú vec, najmä ak je poľského pôvodu.

V záujme efektívneho presadzovania plánu sa predpokladala úzka spolupráca poľských zastupiteľských úradov v ČSR s centrami, ktoré riadili prácu v Poľsku, pričom sa zvláštny dôraz kládol na krakovské centrum. Úlohou Semkowica, Goetla, Gotkiewicza bolo udržiavať čo najsrdečnejšie kontakty so Slováckmi, podporovať kultúrne a turistické styky so Slovenskom. Tí istí ľudia, ktorí sa na slovenskom pohraničí vydávali za „buditeľov poľskosti“, podnikali na druhej strane kroky, aby Slováci dostali štipendia na Jagellonskej univerzite v Krakove, organizovali výmenu študentov a veľkolepo víťali zájazdy a umelecké súbory zo Slovenska. Táto „zblížovacia akcia“, čiže starostlivo pestovaná priazeň mala poslúžiť na ďalšiu, tentoraz pokojnú, „delimitáciu“ Tatier. Je známe, že Semkowicz bol vedy iracionálnym presvedčením, že výsledky „zblížovacej akcie“ vytvorí takú situáciu, že „zamedlho bude možno hovoriť otvorene so Slováckmi o spišsko-oravských otázkach“. Pokiaľ ide o argumenty, o tie sa postará rozmáhajúca sa akcia na pohraničí.

Profesor Semkowicz vypracoval v máji 1934 pre poľské MZV memorandum, v ktorom uviedol:

„Naša činnosť obsahla nasledujúce oblasti:

1/ Poľskú Oravu a Spiš, t.j. časť územia priznanú Poľsku, ktoré s ohľadom na nízku národnú uvedomelosť poľského obyvateľstva si vyžadovala prácu na jeho prehlbení...
2/ Československé časti Spiša, Oravy a Kysúc, kde býva kompaktné poľské obyvateľstvo v počte asi 80 000, ktoré priamo susedí s poľským osídlením na Tešínsku a v južnom Malopoľsku. Úsilie našej práce s týmto obyvateľstvom, ktorému takmer úplne chýba poľské národné povedomie a na 90% sa pokladá za Slovákov, smeruje k podchyteniu rozvíjajúcej sa buditeľskej akcie, ktorá tu naráža na veľké ťažkosti.

3/ Slovenské územie: získanie prostriedkov a ciest na účely zblíženia a vy-

budovania priateľstva so slovenským národom, a to nielen vzhľadom na nevyhnutnosť vytvorenia priaznivých podmienok na prácu v bode 2), ale so zreteľom na celoštátny záujem, ktorého význam tu netreba bližšie zdôvodňovať...

Pre získanie komplexnejšieho obrazu o poľsko-slovenských vzťahoch treba uviesť, ako sa vyvíjala oficiálna politika poľskej vlády voči Československu a voči Slovensku. Piłsudski vládol od r. 1926. Roku 1932 sa stal ministrom zahraničných vecí Józef Beck a poľsko-československé styky sa prudko zhoršili. Beck, tak ako Piłsudski, sa nazdával, že ČSR nemá predpoklady na existenciu. A po podpísaní v januári 1934 poľsko-nemeckej deklarácie o neagresii, Praha prestala byť pre Becka vážnejším partnerom. Pritom vzťah Poľska k slovenskej otázke bol z jednej strany kľúčom k vzťahom medzi Poľskom a Československom, a z druhej strany medzi Poľskom a Maďarskom.

Minister Beck bol horlivým stúpencom obnovenia historického poľsko-maďarského susedstva, čo sa malo uskutočniť pripojením Slovenska k Maďarsku. Beck si však postupne začal uvedomovať, že to narazi na odpor Slovákov, preto sa objavila myšlienka zabezpečiť Slovákom širokú autonómiu v rámci obnoveného „Uhorska“.

Tak ako sa vyostrovali vzťahy s Prahou, Beck, ktorý sa po smrti Piłsudského r. 1935 stal rozhodujúcim poľským politikom, sa rozhodol venovať ešte väčšiu pozornosť využitiu slovenských autonomistov proti Čechom. V decembri 1936 uvažoval o pláne utvoriť neutrálne Slovensko ako nárazníkový štát pod vplyvom a ochranou Poľska. Tento plán bol úvodom k Beckovej koncepcii politiky „Tretej Európy“ alebo „Medzímoria“.

Pre vypracovanie podrobného plánu akcií na slovenskom území požiadalo varšavské MZV 12. júla 1937 poľské vyslanectvo v Prahe o situačnú správu a predloženie návrhov ďalšieho postupu. Vyslanec Papée odpovedal 6. októbra 1937, podrobne rozobral elementy slovenskej situácie a predložil návrhy na posilnenie poľských vplyvov na Slovensku. Papée uviedol, že napriek nespokojnosti s českou supremáciou, Slováci v podstate vidia oporu v existencii československej štátnosti. Navrhoval rozvinúť rozsiahle činnosti, podporujúce Slovákov v ich úsilí zabrzdiť postupujúcu čechizáciu a k silnejšiemu vykryštalizovaniu slovenského národného ctenia a ambícií získať samostatnosť. Navrhoval vstúpiť Slovákom ideu premeny Československa vo federáciu Čiech a Slovenska. Papée radil podporovať finančne a organizačne separatistické hnutie slovenskej mládeže... Tvrdil, že cez vyvolanie filopoľských prúdov sa oslabujú prírody filočeské, takže politická propaganda autonomistov by mala výhodnejšie pole činnosti. Tieto snahy našli realizáciu napr. v založení v r. 1937 vo Varšave Spolku priateľov Slovákov L. Štúra s pobočkami v Krakove, Poznani, Čenstochovej, Katowiciach a Tešíne. Spolok vydával bulletin pre poľskú tlač s informáciami o Slovensku, časopis „Ziemia Podhalańska“ mal stálu rubriku o histórii a kultúre Slovenska, no súčasne tento spolok bol v ustavičnom kontakte s poľským MZV a pracoval na zásadách politickej diverzie a podporoval výlučne slovenských autonomistov a protičeské náklady.

Demonštráciou tohto smerovania poľskej politiky voči Slovensku bolo slávnostné dekorovanie Andreja Hlinku, ktorý prišiel spolu s Karolom Sidorom do Krynice 15. augusta 1937, Veľkou stuhou Polonia restituta.

Nadišiel rok 1938. Slovenskí autonomisti sa spoliehali na Poľsko. Karol Sidor bol v septembri 1938 v neustálom kontakte s poľským konzulom v Bratislave a s vyslancom Papée v Prahe. Parlamentný klub poslancov HSES v Prahe prijal 28. septembra 1938 rozhodnutie uzavrieť

s Poľskom dualistickú úniu. Toto rozhodnutie oznámili osobne Tiso a Sidor vyslancom Papée v Prahe, ktorý správu odoslal do Varšavy, ale odpoveď na ňu nedostal. Nie je na tom nič divného, veď 30. septembra bol podpísaný Mnichovský diktát a v ten deň o 23.hod a 40min. vyslanec Papée doručil čs. vláde ultimátum, v ktorom poľská vláda žiadala odovzdať České Tešínsko do 1. októbra. To sa aj udialo a poľská vláda aj spoločnosť bola tým absorbovaná, takže slovenské veci Varšave nesútili. Skôr naopak, Beck sa bol po 1. októbri vyjadril, že paralelne s obsadzovaním Českého Tešínska očakával obsadenie Slovenska maďarskou armádou.

V priebehu mesiaca októbra bolo na diplomatickom poli živo.

Profesor W. Semkowicz, ktorého poznáme jednak ako veľkého priateľa Slovákov, no dnes už vieme aj o jeho iredentistickej činnosti ako člena krakovskej skupiny akcie za poľské národné uvedomenie slovenských gorolov, pripravil a predložil 8. októbra 1938 Ministerstvu zahraničných vecí vo Varšave obsérnu m e m o r a n d u m, z ktorého uvidieme podstatné časti.

„...Dnes, hoci máme na svojej strane nielen právo, ale aj silu, a nepotrebuje v tejto záležitosti prihladať k rozhodnutiu alebo stanovisku nikoho, vstupuje do hry moment iný, veľmi dôležitý, moment politického charakteru, veľmi delikátny. Dnes naša akcia na území Spiša a Oravy nie je už namierená proti Čechom, ale proti Slovákom: proti národu, na ktorého priateľstve nám musí veľmi záležať... Vedľa emocionálneho momentu zohráva tu nepochybne úlohu tá okolnosť, že práve na Spiši a Orave medzi poľskými goralmi hlinkovská strana mala veľmi silnú oporu a mnohých i horlivých prívržencov. Opätovné siahnutie na ďalšie pohraničné územie vyvolá medzi Slováckmi nepochybne veľké rozhorčenie. Na to musíme byť pripravení, akokoľvek tento ohľad nesmie zaväzovať pri rozhodovaní o započatí revindikačnej akcie, a zodpovedným spôsobom urobené dohody a dohovory so Slováckmi môže utužiť v značnej miere ostrie tohto rozhorčenia.

Pri hodnotení jednotlivých úsekov našich južných hraníc, t.j. Kysúc, Oravy a Spiša budeme sa usilovať brať zreteľ na všetky možné momenty, ktoré odôvodňujú naše práva na tieto územia, pričom predvidáme možné jednania a potrebné ústupky, uvedieme pre každé z týchto území program maximálny a minimálny, od ktorého ustúpiť by už bolo na škodu našich práv a životných záujmov.

K y s u c e. Naše maximálne požiadavky zahrňujú celý čadčiansky okres, ktorý je spojený etnicky, geograficky a historicky s Tešínskym Sliezskom a predstavuje jeho predĺženie. Ako minimum... územie vo východnej časti bez mesta Čadca...

O r a v a. Sú to obce: Rabčice, Rabča, Oravská Polhora, Sihelné, Veselé, Mútne, Novot', Klín Zakamenný, Herdutka a Bendikov... Hladovka a Suchá Hora... Osady západnej časti Herdutky, Novot' a Mútne majú svoje hlavné hospodárske centrum v slovenskom mestečku Námestovo, ktoré by preto malo byť zahrnuté do maximálneho rozsahu našich požiadaviek... Okrem toho niekoľko slovenských obcí: Breza, Jasenica, Klín Námestovský, spolu niekoľko tisíc duší. A v časti východnej malá slovenská dedina Vitanová... Ako minimum len uvedené poľské obce.

S p i š. Nepochybne najcenejšou časťou poľských pohraničných území za Karpátami je úsek spišský, na ktorý sa vzťahuje najviac argumentov, ktoré odôvodňujú naše práva, lebo nielen etnické, ale taktiež geografické a historické. Preto tam sme najobľúbenejšie pocítili krivdu, spôsobenú rozhodnutím Ligy národov, ktoré nás pozbavilo perly Tatier – nezaobudnuteľnej Spišskej Javoriny.

Naše požiadavky na Spiši, od ktorých nemožno ustúpiť, zahrňujú celú uzavretú oblasť poľského osídlenia, do ktorej však musí byť zahrnuté aj nemecko-poľské mesto Kežmarok, ako hospodárske centrum Spiša, a susedná, taktiež čiastočne nemecká Ľubica. Táto hranica by viedla od štítu Čuprina v hlavnom najvyššom chrbe Tatier, pozdĺž toho chrbta až na Ľadový, odtiaľ Lomnický štít, z ktorého by zostupovala do Popradskej doliny, ponechávajúc na slovenskej strane Smokovce a Tatranskú Lomnicu (zahrňujúc naproti tomu celú Javorinu spolu s Kežmarským kotlom aj celé Belianske Tatry), ďalej by zahrňovala mesto Kežmarok a Ľubicu, odtiaľ by bežala ďalej smerom severovýchodným na chrbát Braniska (Levočské hory) obidú slovenské Ruskinovce a ďalej po Branisku, ako rozvodím Popradu, až po poľskú hranicu v prelome Popradu. Na tomto území by sa ocitlo isté množstvo kežmarských Nemcov, prevažne katolíkov, istý počet lemkovských osád v kolene Popradu i dve slovenské obce Plaveč a Plavnica, ktoré sa nachádzajú v tom kolene.

Minimálne ústupky by boli vzdať sa Kežmarku a Ľubice, pod podmienkou, že centrum hospodárskeho života by sa prenieslo do Spišskej Belej.“

Prof. Semkowicz sa nevdokaj priznal k svojej iredentistickej činnosti, keď na jednom mieste svojho memoranda uviedol: „Poľské obyvateľstvo spomínaných obcí, hoci vo svojej väčšine bez národného uvedomenia, je jednak zásluhou akcie riadenej z poľskej Oravy, ako aj niekoľkými statočnými jednotlivcami, vyvíjajúci činnosť na mieste, dostatočne pripravené na pripojenie...“

Slovenská autonómna vláda vyslala Karola Sidora do Varšavy, kde 19. a 20. októbra 1938 rokovával s ministrom Beckom aj s viceministrom zahraničných vecí grófom Janom Szembekom a jeho spolupracovníkmi. Počas týchto rokovaní predložili poľskí hostitelia aj mapu, okolo ktorej sa viedol rozhovor o poľských územných požiadavkách voči Slovensku. Podľa Szembekovho záznamu (Comte Jean Szembek: Journal 1933-1939, Plon, Paris 1952, str. 359-362) Sidor mal prehlásiť, že „Slováci nám (t.j. Poliakov) dôverovali, no my im chceme vytrhnúť kus živého mäsa. Slovenská vláda nás žiada odložiť rokovania o týchto požiadavkách“. Z poľskej strany sa usilovali presvedčiť Sidora, že ide o bezvýznamné úpravy hraníc, ktoré sú väčšinou neobývané. Pritom išlo skutočne aj o neobývané perly slovenskej prírody vo Vysokých Tatrách a Pieninách!!! Poliáci pritom naliehali na Sidora, aby Slováci zintenzívnili svoje úsilie o získanie úplnej nezávislosti od Prahy a sľubovali pomáhať Slovákom pri rokovaníach s Maďarmi.

Sidor sa po návrate do Bratislavy usiloval uspokojovať slovenskú verejnosť a uverejnil napr. v Slováku článok „O aké poľsko-maďarské hranice ide?“, v ktorom uviedol: „Hoci nemôžeme predbiehať udalostiam a dopúšťať sa indiskrétnosti, jednako však správy, akoby Poliakov išlo o spoločnú hranicu poľsko-maďarskú cez Slovensko, vyhlasujeme, že tieto správy sú úplne falošné. Poliáci nechcú ani jednu slovenskú dušu, ani územie.“

Čs. vláda vymenovala v polovici októbra delegáciu, ktorá rokovala s Poliakovmi o ich územných požiadavkách. Z poverenia poľskej vlády rokovania viedol vyslanec Kazimierz Papée. Na schôdzke 18. októbra Papée požiadol o odstúpenie železničnej trate od Zwardoňa, potom Jablunkovského prismsyku a Javoriny. Dňa 22. októbra predložil ďalšie požiadavky, týkajúce sa Vysokých Tatier. Keďže išlo o slovensko-poľskú hranicu, nový zahraničný minister ČSR Fr. Chvalkovský rozhodol preniesť právo viesť rokovania s Poľskom na novoutvorenú autonómnu slovenskú vládu.

25. októbra poľský vicekonzul v Bratislave W. Krzyżanowski predložil slovenskej vláde poľské požiadavky. Avšak úplný zoznam poľských požiadaviek obsahovala až inštrukcia poľského MZV, ktoré obdržalo poľské vyslanectvo v Prahe i konzulát v Bratislave 31. októbra 1938 a na druhý deň s dátumom 1. novembra vyslanec Papée predložil oficiálnu nótu ministrom Chvalkovskému, ktorá obsahovala podrobné poľské požiadavky na celkovú zmenu hraníc. Na slovenskom úseku sa požiadavky vzťahovali na územia v oblasti Čadce, Oravy, Vysokých Tatier, Spiša, Pienin, Żegiestowa-Piwnicznej, Lupkovej-Cisnej. V nóte sa ustanovilo, že zmiešané komisie na delimitáciu hraníc začnú pracovať okamžite po výmene nót a ukončia prácu na českom úseku do 15.XI. a na slovenskom úseku do 30.XI. 1938.

Zverejnenie poľských požiadaviek vyvolalo medzi obyvateľstvom Slovenska skutočný šok, lebo nič také od Poliakov nečakalo. Časove sa to zbeholo s Vienskou arbitrážou, ktorou boli 2. novembra odtrhnuté od Slovenska veľké južné oblasti so státisícmi obyvateľmi nielen maďarskej, ale aj slovenskej národnosti s mnohými mestami so slovenskou väčšinou až po Košice vrátane.

Slovenská autonómna vláda 8. novembra menovala do slovensko-poľskej delimitačnej komisie Dr. Františka Hrušovského ako predsedu a členov Dr. Ivana Krmu, Ing. Jána Sláviku, mjr. Gen. Štábu Štefana Jurecha, Pavla Čarnogurského, Antona Granatiera a Milana Poláka.

Slovenská autonómna vláda nemala inú možnosť, ako ustúpiť nátlaku poľskej vlády. Spojenci nás hodili cez palubu a susedia sa na nás vrhli ako stádo kobyliet. Winston Churchill vo svojich Pamätiach hovorí, že okrem nemeckých supov sa Maďari a Poliáci vrhli na Československo ako dravé šelmy...

Odpor slovenského obyvateľstva voči poľským nárokom bol okamžitý a spontánny, vôbec ho nebolo potrebné nejakú vyvolávať, skôr tlmieť. Dr. Hrušovský si viedol súkromný denník od 8. do 27. novembra 1938, v ktorom živo zachytáva atmosféru, fakty, postoje, ale aj citové reakcie slovenských občanov, ktorí sa ocitli ma území, ktoré si nárokovala poľská vláda. Na všetkých úsekoch – na Kysuciach, Orave, v Tatranskej Javorine, Pieninách zúfali ľudia protestovali a všade hrozili fyzickým napadnutím poľských členov delimitačnej komisie. „To, čo sme tam (na Kysuciach) videli a počuli, otriaslo celou našou bytosťou, lebo ešte nikdy sme nemali príležitosť vidieť zúfať a plakať ľudí pre svoju prítlakosť a oddanosť k svojmu slovenskému rodu.“ (Fr. Hrušovský)

Na Orave 24. novembra v Oravskom Podzámku muselo čs. vojsko brániť poľskú delegáciu idúcu autobusom pred rozbuřeným ľudom. Ľudia rozbili všetky obloky poľského autobusu, dvoch členov zranili, celú cestu zabarikádovovali vozmi, skalami...

Dňa 27. novembra pri obsadzovaní oblasti Javoriny nechceli sa poľskí vojaci zastaviť na demarkačnej čiare na Prislone nad Ždiarom, čs. vojaci preto spustili paľbu a zastreli poľského majora Regu a jedného kaprála.

V Pieninách na pravom brehu Dunajca obsadili Poliáci slovenskú obec Lesnica, ktorej obyvatelia odišli aj s kostolnými zástavami na slovenské územie a vrátili sa až na prehovárane slovenských činiteľov. Poliáci okamžite vyhnaní slovenského farrára a dosadili poľského. No kostol sa ozyvľ miesto modlitbami plačom...

Posledný akt tejto slovensko-poľskej tragédie nastal 1. septembra 1939 predpadnutím Poľska hitlerovským Nemeckom a účasťou slovenskej armády na tomto ťažení. Výsledkom bolo obnovenie slovensko-poľskej hranice podľa stavu z roku 1918, to znamená prinavrátenie poľských záberov z r. 1920 aj 1938.

